

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Комунальний заклад Сумський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти

Кафедра педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту

Шумило Ігор Іванович

**МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ
ТЕРИТОРІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ГРОМАДИ**

Магістерська робота
здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 Менеджмент
освітньо-професійної програми
Менеджмент і адміністрування

Науковий керівник – кандидат наук з
державного управління, доцент, доцент
кафедри педагогіки, спеціальної освіти та
менеджменту

Івашина Людмила Петрівна

Рекомендована до захисту
рішенням кафедри педагогіки,
спеціальної освіти та менеджменту

Протокол № 7 від 27.01.2025 р.

Зав. кафедри _____ Г.Л.Єфремова

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи реалізації функцій органів місцевого самоврядування як інструменту управління територіальним розвитком.....	6
1.1. Поняття функцій органів місцевого самоврядування в Україні.....	6
1.2. Фактори впливу на розвиток територій в сучасних умовах господарювання.....	14
1.3. Вплив функцій органів місцевого самоврядування на управління територіальним розвитком.....	25
Розділ 2. Напрями реалізації функцій органів місцевого самоврядування як інструмент управління територіальним розвитком (на прикладі Лебединської міської ради).....	33
2.1. Сучасні підходи та методи до управління розвитком територій.....	33
2.2. Механізми здійснення функцій сільськими і міськими радами щодо управління територіальним розвитком.....	43
2.3. Рекомендації щодо підвищення рівня управління розвитком територій в сучасних умовах господарювання.....	53
Висновки.....	66
Список використаних джерел.....	68
Додатки.....	74

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена, з одного боку, тим, що місцеве самоврядування є відносно новим і недостатньо дослідженим явищем у політичному житті держави, а з іншого – потребою його подальшого розвитку та вдосконалення в контексті утвердження України як європейської демократичної держави. Завдяки інститутам місцевого самоврядування територіальна громада отримує право безпосередньо управляти, користуватися та розпоряджатися муніципальною власністю. Така автономія дає змогу громадянам самостійно визначати напрямок свого розвитку та забезпечувати власний добробут. У політичному плані місцеве самоврядування створює умови для прямого управління спільними справами громади або через обрані нею представницькі органи, які є підзвітними цим громадам. Ця форма управління є однією з найбільш демократичних, доступних і зрозумілих для населення, що максимально наближає владу до народу та широко застосовується в сучасному світі. Управління розвитком територій є основою для успішних змін у сучасному господарстві. Воно вимагає різноманітних підходів, принципів і методів, на основі яких реалізуються організаційні, адміністративні, інституційні, соціальні та економічні аспекти. Для забезпечення належного рівня життя населення в межах певної території та забезпечення позитивних змін у регіоні і державі загалом, необхідно знайти модель управління, яка дозволить якісно управляти розвитком території. Важливу роль у цьому відіграють економічні аспекти, стратегії, підходи, механізми та інструменти.

Необхідність дослідження управління розвитком територій у сучасних умовах зумовлена тим, що це є одним із методів управління місцевістю, впливу на потреби та бажання населення. Стан наукової розробки цієї проблеми свідчить про її надзвичайну актуальність у сучасних умовах.

Теоретичні та прикладні аспекти розвитку територій знайшли відображення в наукових публікаціях М.Барановського [4], І.Гончаренка [13], О. Коротич [31], В. Малиновський [37] та багатьох інших вчених.

Різноманітні аспекти розвитку територій є предметом уваги багатьох дослідників. До напрямків, що досліджуються найінтенсивніше, можна віднести вивчення аспектів управлінської діяльності (В.Юрчишина [57]), розробку моделей і визначення показників ефективної управлінської діяльності (В. Мамонова [38], Д.Стеченко [51]). Саме праці названих вчених лягли в основу нашого розуміння процесу управління розвитком територій в сучасних умовах.

Актуальність вказаної проблеми та недостатність її розробленості зумовило обрання теми нашого дослідження **«Місцеве самоврядування як інструмент управління територіальним розвитком»**.

Об’єкт дослідження – діяльність органів місцевого самоврядування в Україні.

Предметом дослідження є реалізація функцій місцевого самоврядування як інструменту управління територіальним розвитком.

Мета дослідження – дослідити сутність та особливості реалізації функцій місцевого самоврядування як інструменту управління територіальним розвитком.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв’язати наступні **завдання**:

1. Розглянути функції органів місцевого самоврядування на управління територіальним розвитком.
2. Охарактеризувати вплив функцій органів місцевого самоврядування на управління територіальним розвитком.
3. Визначити сучасні підходи та методи до управління розвитком територій.
4. Проаналізувати механізми здійснення функцій сільськими і міськими радами щодо управління територіальним розвитком.

У своєму дослідженні використовували сукупність наступних взаємодоповнюючих один одного *теоретичних та емпіричних методів дослідження*: вивчення наукової та методичної літератури з проблеми

дослідження; аналіз, синтез, метод індукції використовувалися для вивчення та узагальнення даних щодо управління розвитком територій.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

- теоретично обґрунтовано загальні параметри та фактори розвитку територій, охарактеризовано фактори впливу на розвиток територій в сучасних умовах господарювання;
- визначити стратегії та підходи до управління розвитком територій;
- проаналізувати інструменти та методи управління розвитком територій в сучасних умовах господарювання.

Практична значення дослідження полягає у тому, що дане дослідження дає можливість фахово підходити до управління розвитком території. У роботі проведений теоретичний аналіз особливостей управління розвитком територій в сучасних умовах господарювання, що допомагає свідомо обирати власну стратегію управління.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження відображені у двох публікаціях:

1. Шумило І.І. Особливості управління розвитком територій в сучасних умовах господарювання. *Збірник наукових праць студентів, магістрантів та молодих дослідників «Сучасна наука: погляд молодих»*. Частина 3, Суми: НВВ КЗ СОППО, 2024. С. 104-106

2. Шумило І.І. Вплив функцій органів місцевого самоврядування на управління територіальним розвитком. *Збірник наукових праць студентів, магістрантів та молодих дослідників «Сучасна наука: погляд молодих»*. Частина 1, Суми: НВВ КЗ СОППО, 2025. С. 96-98.

Структура дослідження зумовлена заявленими метою й завданнями та складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 76 сторінок, з них основного тексту – 68 сторінок. Список використаних джерел містить 61 позицію.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

1.1. Поняття функцій органів місцевого самоврядування в Україні

Незалежна Україна, обравши шлях побудови громадянського суспільства та правової держави, заснованої на верховенстві права, пріоритеті прав людини і поділі влади на законодавчу, виконавчу та судову, водночас зосередила увагу на становленні та розвитку інститутів місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування є ключовим елементом демократичного конституційного ладу. Однак його розвиток в Україні стримується низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників економічного, політичного, правового та психологічного характеру.

Основною проблемою залишається недостатня сформованість дієздатних територіальних громад, які мали б необхідні матеріальні та фінансові ресурси й могли самостійно формувати дохідну частину місцевих бюджетів. Також спостерігається недостатнє правове регулювання питань організації та діяльності місцевого самоврядування, а значна частина депутатів, державних службовців і громадян виявляє недостатню готовність сприймати ключові принципи самоврядування, такі як автономність і самостійність у вирішенні питань місцевого значення за умови забезпечення відповідними ресурсами.

Особливу увагу потребує дослідження функціонування органів місцевого самоврядування, які представляють інтереси територіальних громад і виконують їхні повноваження, визначені Конституцією та законами України. Важливо враховувати, що ці органи, на відміну від Рад народних депутатів, які діяли до 90-х років як частина єдиної державної вертикалі, мають недержавний статус і не належать до урядової ієрархії. Їхня діяльність

ґрунтується на принципах, цілях і завданнях локальної демократії, що зумовлює відмінність їхніх функцій від функцій Рад народних депутатів.

Відсутність ґрунтовних досліджень функцій органів місцевого самоврядування в науці конституційного права є серйозною перешкодою для їхнього становлення та розвитку. Оскільки регулювання діяльності цих органів охоплює норми різних галузей національного законодавства, існує потреба у виробленні єдиного підходу до визначення їхніх функцій і забезпеченні узгодженості правових норм, які регламентують окремі аспекти їхньої діяльності.

Наукова увага до місцевого самоврядування бере початок ще з ХІХ століття, особливо другої його половини. У цей період у Західній Європі проблеми функціонування місцевого самоврядування стали предметом спеціалізованих досліджень. Вивчалися специфічні риси самоврядування, які формувалися на різних історичних етапах та в різних країнах, а також політична й правова природа цього явища, його роль у державній системі та взаємодія з державним апаратом.

На сьогодні накопичений значний масив знань, який необхідно враховувати для глибокого аналізу функцій органів місцевого самоврядування, дослідження сучасних процесів і явищ, а також для розробки ефективних механізмів реалізації цих функцій на різних рівнях самоврядування.

Останні роки позначені зростанням кількості наукових праць, присвячених місцевому самоврядуванню. Проте більшість із них зосереджені на визначенні поняття, природи територіальної громади як його первинного суб'єкта та гарантій самоврядування. Водночас функції органів місцевого самоврядування залишаються недостатньо дослідженими як у науковій літературі, так і в законодавстві України, що підкреслює актуальність цієї теми.

На думку автора, для ефективного дослідження функцій місцевого самоврядування необхідно:

1. Здійснювати аналіз чинного законодавства України.
2. Вивчати досвід діяльності органів місцевого самоврядування в Україні.
3. Використовувати досягнення наукових досліджень у сфері муніципального права, а також суміжних дисциплін, зокрема теорії держави і права, конституційного, адміністративного та фінансового права.
4. Брати до уваги досвід муніципальних реформ у зарубіжних країнах.

Такий підхід дозволить сформулювати комплексне уявлення про функції органів місцевого самоврядування та розробити рекомендації для їх подальшого розвитку.

Кожна наука надає своє трактування поняттю "функції", і аналіз цих визначень є важливим для формування розуміння функцій органів місцевого самоврядування в Україні.

Філософія визначає функцію (лат. *functio* – виконання, здійснення) як спосіб дії об'єкта або елемента системи, спрямований на досягнення певного результату. На думку філософів, функція може мати кілька значень: це службова роль елемента системи у взаємодії з іншими елементами або системою загалом; залежність між частинами системи, коли зміни в одній частині впливають на іншу; засоби досягнення мети, які базуються на властивостях системи [18].

У соціології функція розглядається як роль, яку певний соціальний інститут виконує стосовно суспільства.

Аналізуючи ці визначення, можна зробити висновок, що кожна наука виділяє окремі аспекти поняття "функції". Наприклад, теорія держави і права трактує функції держави як основні напрями її діяльності, які відображають сутність, завдання та цілі держави, зумовлені соціально-економічними, політичними та іншими факторами. Професор В.Ф. Погорілко підкреслює, що функції держави відображають основні напрями та види її діяльності.

Місцеве самоврядування, будучи правом і обов'язком місцевих органів регулювати й управляти місцевими справами в інтересах громади,

реалізується через виконання функцій, які відображають вплив цих органів на суспільні відносини. Ці функції мають об'єктивний характер, визначений потребами суспільства, і виконуються систематично, відповідно до поставлених завдань.

Попри наявність численних наукових праць, у літературі немає єдиного визначення поняття "функцій органів місцевого самоврядування". Наприклад, Горащенко О.М визначає функції як основні напрями діяльності органів, що відображають їхню роль і соціальне призначення в державі й суспільстві [14]. А.І.Лисенко розглядає функції як основні напрями діяльності, пов'язані із закономірностями розвитку держави. Він наголошує на необхідності відображення функцій у законодавстві, зокрема в конституційному, хоча це зроблено лише частково [33].

Щоб зрозуміти суть поняття "функція", важливо встановити співвідношення цього терміна з такими категоріями, як "діяльність", "цілі", "завдання" та "компетенція". Теоретичні розбіжності у визначенні цих понять спричиняють плутанину в нормативно-правових актах. Подолати її можна через чітке визначення місця функції в системі цих понять.

Функції органів місцевого самоврядування є об'єктивно зумовленими, але їх не можна ототожнювати ані з діяльністю, ані з компетенцією органів. Хоча функції реалізуються через діяльність, вони мають ширше значення і є основою для визначення компетенції та організації діяльності.

Серед різних напрямів і видів діяльності органів місцевого самоврядування лише їхні функції вирізняються відносною самостійністю та стабільністю. Інші аспекти діяльності, такі як цілі та завдання, мають менш загальний і стійкий характер. Як правило, вони охоплюються функціями й реалізуються в процесі їх виконання, що пояснює трактування функцій як основних напрямів діяльності.

В юридичній літературі існує думка, що функції виникають і розвиваються відповідно до завдань і цілей. Завдання розглядаються як

вихідна передумова функцій, а функції, своєю чергою, є засобом реалізації цих завдань.

Фахівці з адміністративного управління подекуди ототожнюють поняття "функція" та "завдання". Наприклад, французький дослідник Б. Гурне вважає, що термін "завдання" є синонімом терміну "функція" і використовується для позначення діяльності будь-якої установи незалежно від її мети чи стратегічних цілей [18].

Водночас, ототожнення функцій органів місцевого самоврядування з їх принципами є хибним. Принципи визначаються як основоположні засади організації та функціонування місцевого самоврядування. Це провідні ідеї та правила, що забезпечують діяльність цих органів. Взаємозв'язок функцій і принципів можна розглядати як співвідношення змісту й форми, стратегій і тактик діяльності. Функції визначають зміст і форми, тоді як принципи формують методи та засоби реалізації діяльності органів місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування в Україні — це гарантоване державою право та реальна спроможність територіальної громади, що об'єднує мешканців села, добровільно створеної сільської громади, кількох сіл, селища чи міста, самостійно або через органи й посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України. Таке визначення подано в статті 2 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21 травня 1997 року [21].

Основне призначення місцевого самоврядування – створення та підтримка сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, надання мешканцям територіальних громад якісних та доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади.

Конституція і законодавство України визначає, що самоврядування в нашій країні здійснюється на принципах народовладдя, законності, гласності, колегіальності, поєднання державних і місцевих інтересів, виборності тощо.

Територіальна громада – це базова одиниця місцевого самоврядування.

Вона складається з мешканців, які постійно проживають у межах одного населеного пункту (села, селища чи міста) або добровільно об'єдналися з мешканцями кількох сіл, що мають спільний адміністративний центр.

Сусідні територіальні громади можуть об'єднуватися, створювати спільні органи місцевого самоврядування та обирати єдиного голову. Таке об'єднання відбувається за рішенням місцевих референдумів, що дозволяє сформувати спільні органи управління, єдиний бюджет і спільне користування комунальним майном. Вихід зі складу громади також здійснюється шляхом референдуму.

Територіальні громади мають такі повноваження:

- управління комунальним майном;
- затвердження та контроль виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку;
- ухвалення місцевих бюджетів і контроль за їх виконанням;
- встановлення місцевих податків і зборів відповідно до законодавства;
- організація та реалізація рішень місцевих референдумів;
- створення, реорганізація та ліквідація комунальних підприємств і контроль за їх діяльністю;
- вирішення інших питань місцевого значення, передбачених законодавством (рис. 1.1.).

Рис. 1.1. Структура місцевого самоврядування

Сутність поняття "місцеве самоврядування" об'єктивно визначає характер предметів відання його органів. Розділ II цього Закону містить детальний перелік предметів відання органів місцевого самоврядування, визначаючи відповідні сфери суспільного життя та закріплюючи повноваження кожного суб'єкта місцевого самоврядування щодо цих сфер.

Визначення у законі сфер діяльності органів місцевого самоврядування надає цим предметам відання юридичної визначеності. Це зобов'язує законодавця враховувати при нормотворчій діяльності, як ці сфери суспільних відносин формулюються у чинному законодавстві, який зміст їм надається, і які функції виконують органи місцевого самоврядування (таблиця. 1.1).

Таблиця 1.1.

Функції органів місцевого самоврядування

Функція	Опис	Приклади реалізації
Адміністративна	Організація управління територією, забезпечення належної роботи місцевих органів влади.	Призначення посадових осіб, створення комунальних підприємств, забезпечення громадського порядку.
Фінансово-бюджетна	Формування та виконання місцевого бюджету, контроль за фінансовими ресурсами громади.	Затвердження бюджету громади, встановлення місцевих податків і зборів, розподіл коштів на соціальні потреби.
Соціальна	Забезпечення соціального захисту населення, підтримка освіти, культури, охорони здоров'я.	Надання соціальної допомоги, управління школами, дитячими садками, лікарнями, розвиток культурних закладів.
Економічна	Створення умов для економічного розвитку території, підтримка підприємництва та інвестицій.	Виділення землі для бізнесу, залучення інвесторів, розвиток інфраструктури, підтримка малого та середнього бізнесу.
Житлово-комунальна	Організація та контроль роботи комунальних служб, розвиток житлово-комунального господарства.	Водопостачання, енергозабезпечення, ремонт доріг, благоустрій населених пунктів, утилізація відходів.
Громадська та правозахисна	Захист прав і свобод громадян, забезпечення участі населення в управлінні громадою.	Проведення місцевих референдумів, громадських слухань, прийом звернень громадян, розгляд петицій.
Екологічна	Охорона навколишнього середовища, контроль за раціональним використанням природних ресурсів.	Контроль за викидами підприємств, озеленення територій, розробка екологічних програм.
Безпекова	Забезпечення громадського порядку, цивільного захисту, реагування на надзвичайні ситуації.	Співпраця з поліцією, пожежними службами, організація рятувальних заходів, створення муніципальної варти.

У результаті проведеного дослідження сутності поняття "функції органів місцевого самоврядування" зроблено такі висновки:

1. *Функції органів місцевого самоврядування* – це ключові напрями та види їхньої муніципальної діяльності.
2. Вони визначаються природою і місцем органів самоврядування в системі народовладдя, а також завданнями та цілями, які покладені на ці органи.
3. Функції характеризуються стійкістю та стабільністю, оскільки саме через них здійснюється постійний, цілеспрямований вплив населення та органів місцевого самоврядування на муніципальні відносини задля ефективного вирішення питань місцевого значення.
4. Вони сприяють оптимальному узгодженню місцевих і загальнодержавних інтересів, забезпечуючи найефективнішу реалізацію соціально-економічного потенціалу територіальних громад.
5. Сукупність функцій відображає можливості та ефективність діяльності органів місцевого самоврядування, характеризуючи їх соціальне призначення та процес виконання покладених на них завдань.

Функції органів місцевого самоврядування в Україні – це основні, тобто найбільш загальні та постійні напрями й види муніципальної діяльності, які відображають волю та інтереси територіальних громад і забезпечують вирішення питань місцевого значення, гармонійно поєднуючи інтереси територій із загальнодержавними інтересами.

1.2. Фактори впливу на розвиток територій в сучасних умовах господарювання

Дослідження соціально-економічного розвитку країни залежить від впливу місцевих органів влади, які функціонують на відповідній території, а також органів державної влади та місцевого самоврядування, які приймають рішення, що безпосередньо впливають на умови розвитку цієї території. Відповідно до Словника української мови, поняття «територія» означає

«частину земної кулі, що належить певній державі або входить до складу якої-небудь частини світу» [6]. Науковці розглядають територію з різних позицій: географи – як географічний простір, частину земної кулі; соціологи – як соціальний простір, на якому живе і діє людина; економісти – як економічний простір, який потребує залучення інвестицій для розвитку території. Виходячи з цих понять, можна сформулювати загальне визначення терміну «територія» як частину поверхні земної кулі з природними та створеними в результаті людської діяльності ресурсами, що потребують постійного залучення інвестицій.

Важливим аспектом дослідження цього питання є визначення видів території, а саме державної, де основною територіальною одиницею є держава, та території населеного пункту – сукупності земельних ділянок, що використовуються для розміщення об'єктів загального та приватного користування. Термін «територія населеного пункту» можна розглядати як міську або сільську територію, що характеризується політико-адміністративною, економічною та природно-географічною єдністю.

У довідковій та іншій науковій літературі є різні визначення терміну «територія», оскільки однозначного визначення цього поняття не існує. Відомий вчений-економіст Л.Лисенко визначає територію як «історично сформований елемент поселенської мережі, що поєднує організаційну й функціональну сукупність селищ, сіл, хуторів, односімейних та інших жилих утворень» [33]. У цьому контексті М.Малік вказує на «... складові потенціалу території – людські й земельні ресурси, матеріальна база агропромислового виробництва, виробнича й соціальна інфраструктура, форми організації виробництва та обслуговування тощо – існують не в абстрактному просторі місцевості. Їх реальні представники – населення, земельні ділянки, виробничі об'єкти, заклади соціального обслуговування тощо, розташовані, функціонують, відтворюються в конкретних поселеннях і на прилеглих до них територіях» [36]. При цьому слід звернути увагу на те, що під територією вищевказані вчені розуміють як поселенську мережу, із чим у цілому можна

погодитись, проте слід враховувати і те, що територія обов'язково має включати не лише поселеньку мережу, а й прилеглу до неї земельну територію.

На це, зокрема, звертає увагу науковець В. Юрчишин, який виділяє територію по-перше, як соціально-природне просторове уявлення, по-друге, поселенську мережу, елементом якої виступає територія, розглядає як компонент територіальних утворень [57]. Однак зауважимо на необхідності втручання органів місцевої влади на розвиток поселенських мереж як сукупності населених пунктів, що є територіальною структурою і мають певні історичні традиції, культуру тощо.

Узагальнення існуючих підходів свідчить про відсутність єдиного визначення змісту цього поняття. Науковці різних епох намагалися вирішити цю проблему у своїх працях. Хоча їхні погляди мають багато спільного, деякі відмінності все ж таки існують. Представники територіального підходу вважають головним чинником наявність території, розташованої за межами міста, яка базується на традиційних видах діяльності, таких як сільськогосподарське виробництво, лісництво та рибальство.

Погоджуючись з думкою М.Ільїної, яка акцентує увагу на тому, що «територія – багатофункціональне утворення, яке має ресурсну основу для багатофункціонального виробництва, а не лише для сільського господарства» [28] можна стверджувати, що визначення поняття «територія» не повинно пов'язуватися лише з сільським господарством, адже до них відносять і інші види діяльності. На думку О. Ковалюка, «територія є економічно-екологічною категорією, регіонально-територіальним утворенням зі специфічними природно-кліматичними, соціально-економічними умовами, де економічно і екологічно збалансовані та енергетично взаємопов'язані різні ресурси (природні, трудові, матеріальні, енергетичні, інформаційні, фінансові тощо) з метою створення сукупного суспільного продукту конкретної території та повноцінного життєвого середовища для сучасного і майбутніх поколінь» [29].

Розглядаючи питання розвитку територій доцільно акцентувати свою увагу на підходи до визначення поняття «територія» удосконалені автором і наведені в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Підходи до визначення поняття «територія»

Підхід	Автор	Визначення поняття «територія»
Територіальний	Лисенко Л. [33]	Територія – це географічне утворення, місцевість поза містом, яка має певні ресурси з відповідними органами управління
Структурний	Малік М. [36]	Територія – утворення, структура, частина, елементи, що виконують певні функції.
Системний	Саблук П. [46]	Територія – це система.
Просторовий	Белевят О. [7]	Територія – це простір (земний, географічний, економічний), основними характеристиками якого є наявність населення та ресурсної бази
Багатокритеріальний	Барановський М. [4]	Територія – це простір, природне середовище, поселення, територія, місцевість.
Управлінський	Коротич О. [31]	Територія – історично сформована складна і багатофункціональна система, що поєднує природну, економічну, господарську, соціальну та управлінську складові, знаходиться під впливом органів місцевої влади і має на меті підвищення рівня життя населення.

За визначенням І.Гончаренка [13] та П.Саблука [46], які визначають і території із власною структурою, функціями і властивостями, але не розкривають, в чому їх сутність. Більш детально розкриває сутність території Н. Нижник, який стверджує, що територію необхідно розглядати як

«географічне середовище та як поліфункціональну, біо-соціо-еколого-економічну систему, яка розвивається у просторі та часі, де проживає і займається виробничою діяльністю населення в межах територіальної одиниці, що діє в рамках закону, а також є місцем розміщення ресурсів для управління суспільним життям, вирішення проблем і розвитку відповідних територій [26].

Підсумовуючи все вище викладене, можна констатувати, що визначення поняття «територія», як правило, розглядається з таких основних позицій:

- *по-перше*, територія як територіальна одиниця;
- *по-друге* територія як структура;
- *по-третьє*, територія як система;
- *по-четверте*, територія як простір;
- *по-п'яте*, територія як комплексне поєднання цих чотирьох ознак.

На нашу думку, при розгляді підходів до визначення поняття «територія» необхідно включити управлінський підхід, оскільки територія не існує самотійно, а постійно перебуває під впливом органів місцевої влади, територіальної громади та інших факторів. Таким чином, управлінський підхід до визначення поняття «територія» може бути сформульований як історично сформована, складна і багатофункціональна система, яка поєднує природні, економічні, господарські, соціальні та управлінські складові, перебуває під впливом органів місцевої влади і спрямована на підвищення рівня життя населення. Аналізуючи підходи до визначення терміну «територія», вбачаємо необхідність формування єдиного визначення «території», адже неправильне тлумачення його змісту може привести до неврахування всіх його характеристик. Так, Єрмоленко В. розглядає територію як поселення і трактують його по-різному, а саме «це населений пункт, постійне населення якого веде активний спосіб життя і здебільшого зайняте в господарстві» [19]. Як запевняє В. Залізко, «поселення – це населений пункт, сформований переважно на основі сільськогосподарського

виробництва, з невеликою чисельністю населення, малоповерховою житловою забудовою і присадибними ділянками» [20]. Але, на нашу думку, недоліком цих тверджень є те, що ці визначення розкривають зміст території звужено, а саме як поселення і лише як місця розвитку господарства. За функціональною ознакою території можуть бути і несільськогосподарськими, зокрема, селища туристичного спрямування, заповідники, табори відпочинку, туристичні бази, дрібні села, не пов'язані із сільськогосподарським виробництвом.

Подальший внесок у розвиток територій зробив Саблук П., який у своїх працях дотримувався думки, що «будь-який населений пункт є відносно стійким і самостійним комплексом фізико-географічних умов, населення, економіки, культури, що склався історично»[46].

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що головною є природна підсистема, оскільки життєдіяльність населення значною мірою залежить від природних чинників. Це ускладнює процес управління територіями, оскільки місцевим органам влади необхідно враховувати залежність господарської діяльності від природно-кліматичних умов та наявності природних ресурсів. Ефективність розвитку територій, задоволення потреб населення та рівень життя залежать від економічної підсистеми. Ця підсистема найбільше піддається управлінському впливу, оскільки вона формується на основі суспільного виробництва і спрямована на його розвиток, що полегшує пошук ефективних шляхів управління та прогнозування можливих негативних наслідків. Соціальна сфера є складною соціально-економічною категорією, яка відображає процеси, що забезпечують життєдіяльність людини у суспільстві. В управлінській підсистемі розрізняють об'єкт і суб'єкт управління. Об'єктом є території, а суб'єктами – органи місцевої влади та громадські організації, які мають повноваження приймати управлінські рішення та впливати на інших інтелектуально і морально.

Проаналізовані визначення науковцями поняття «територія» дають підстави стверджувати про необхідність управління територіями, які

складаються з кількох населених пунктів, оскільки повноваження органів місцевої влади поширюються лише на територію населених пунктів, а не поза її межами, де знаходяться більшість природних ресурсів, регулювання якими є компетенцією органів державної влади. Змістовним є трактування розвитку територій як діяльності населення і місцевої влади у процесі їх взаємодії, спрямованих на розвиток, регулювання діяльності відповідно до мети суспільства. У структурі територій доцільно виділяти чотири підсистеми: природну, економічну, соціальну та управлінську (рис. 1.2.):

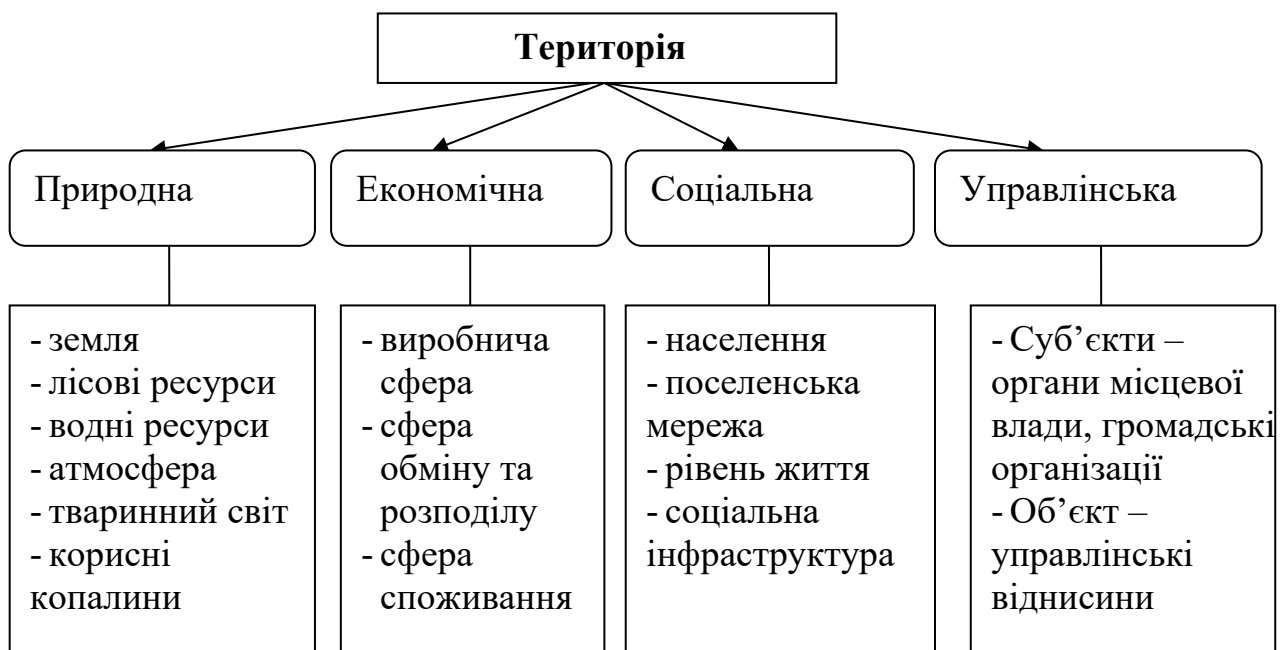

Рис. 1.2. Складові структури територій

Розглядаючи вплив органів місцевої влади на розвиток територій, важливо визначити поняття «органи місцевої влади». Їх роль в управлінській системі починається з функціонування державної влади в Україні, яка базується на поділі на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України, а вищим органом у системі виконавчої влади є Кабінет Міністрів України. Законодавча, виконавча та судова влада здійснюють свої повноваження в межах, встановлених Конституцією та законами України.

На місцевому рівні діють сільські, селищні, міські, районні та обласні ради, депутати яких обираються жителями відповідних територій на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Термін повноважень таких рад становить п'ять років, а припинення їхніх повноважень означає припинення повноважень депутатів відповідної ради.

Система органів місцевої влади на територіальному рівні представлена індивідами або групами людей, наділеними владними повноваженнями для прийняття управлінських рішень та здійснення вольового, інтелектуального і морального впливу. До таких органів належать органи місцевого самоврядування, обласні, районні, сільські органи державного управління, органи самоорганізації населення, громадські організації, підприємства та установи. Їх правовою основою є Конституція України, Закон України «Про місцеві державні адміністрації» та інші нормативно-правові акти.

Щодо поділу територій, на нашу думку, вони повинні бути класифіковані за загальнодержавним, обласним, районним і базовим рівнями.

Базовий рівень охоплює території, які підпорядковуються (селищним) радам. Центром таких територій є населений пункт, де знаходяться соціальні, економічні та управлінські об'єкти. Районний рівень включає території першого рівня в межах адміністративного району. Об'єднання територій на районному рівні формує обласний та загальнодержавний рівні. На обласному рівні території належать до районів, керування якими здійснюється обласними державними адміністраціями, обласними радами та територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади.

На всіх рівнях — базовому, районному та обласному — території є важливою частиною соціального, природного, економічного, інфраструктурного та культурно-історичного потенціалу, який перебуває під впливом місцевих органів влади. Аналіз показує, що об'єднання зусиль обласних, районних та місцевих органів влади є важливим аспектом їх впливу. Успішний розвиток територій залежить від здатності місцевої влади співпрацювати з територіальною громадою та взаємодіяти між собою.

Водночас однією з проблем розвитку сільських територій є відсутність чіткої стратегії розвитку.

Необхідність дослідження територіальних систем України визначається суттю понять населених пунктів, які охоплюють малі села, середні села, великі села, крупні села та найбільші села. Формування іміджу територій можливе шляхом законодавчого врегулювання діяльності місцевих органів влади в Україні. На сучасному етапі розвитку держава визнає розвиток території як пріоритет у соціально-економічному, духовному та культурному розвитку суспільства[12], принципи якого направлені на забезпечення цього та повинні бути доступними для кожного громадянина, надаючи рівність умов життя для кожної людини. Вирішення складних проблем формування іміджу сільських територій на сучасному етапі ринкових перетворень в Україні переноситься на регіональний рівень, оскільки це дозволяє місцевим органам влади приймати рішення щодо організаційно-економічного розвитку.

Узагальнення основних теоретичних положень державного регулювання територій дало змогу визначити класифікацію функціональних механізмів органів місцевої влади з питань розвитку територій. На сьогоднішній день прийнято ряд нормативно-правових актів, в яких акцентується на необхідності удосконалення управління розвитком територій. Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми розвитку територій передбачає комплексний підхід, що включає аналіз економічних, соціальних та екологічних аспектів. Перш за все, необхідно оцінити наявні ресурси та потенціал території, включаючи фінансові, природні та людські ресурси. Важливим є врахування потреб та пріоритетів місцевого населення через громадські обговорення та консультації. Крім того, слід розробити стратегії, які б забезпечували стійкий розвиток, сприяли залученню інвестицій, створенню робочих місць та покращенню якості життя. Ефективне управління та координація дій між різними рівнями влади та громадами є ключовими для успішного впровадження обраного варіанта.

Деякі дослідники розглядають територію як комплексну систему, що включає мережу населених пунктів, яка поєднує природні, виробничо-господарські, соціальні, політичні складові. Ці елементи знаходяться під управлінським впливом територіальних громад, органів місцевого самоврядування, органів державної влади та громадськості.

Треба відзначити, що розвиток територій значно залежить від підтримки місцевих владних органів, зокрема через фінансування ініціатив з розвитку інфраструктури, освіти, культури та охорони навколишнього середовища в селах. Важливим аспектом розвитку територій є об'єднання регіональних і місцевих фінансових ресурсів і можливостей. Розвиток територій можливий лише за умови надійної підтримки з боку органів державної влади (таблиця 1.3.).

Таблиця 1.3

Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми розвитку територій

Варіанти	Вплив держави на розв'язання проблеми розвитку територій
Варіант 1	Посилення сформованих тенденцій, продовження комерціалізації сільськогосподарського виробництва. Держава відіграє незначну роль.
Варіант 2	Збільшення обсягів державної підтримки розвитку господарства та соціальної інфраструктури, декларування окремих соціально-економічних і екологічних заходів. Матеріальне становище і умови проживання поліпшиться, однак не забезпечить розв'язання проблем зайнятості, екологічної безпеки тощо.
Варіант 3	Створення умов для забезпечення комплексного розвитку територій в інтересах суспільства, що передбачає формування конкурентоспроможного господарства, сприятливого середовища проживання на основі нарощування людського і соціального капіталу та розвитку партнерства держави та бізнесу. Наведене дає можливість реформувати систему управління розвитком територій.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що головним соціальним центром територій є об'єднана територіальна громада, яка об'єднує всіх мешканців даної території і виконує державні функції, є носієм матеріальних, культурних, моральних надбань і традицій попередніх поколінь. Населення територій може колективно або індивідуально звертатися до органів місцевої влади для вирішення питань розвитку через референдум, загальні збори громадян і інші механізми участі громадян.

Соціальні фактори також мають значний вплив на розвиток територій. Важливими аспектами є рівень освіти та кваліфікації населення, доступність медичних послуг, якість життя та соціальна згуртованість громади. Високий рівень освіти сприяє появі кваліфікованих фахівців, що може привабити нові підприємства та інвестиції. Доступність та якість медичних послуг впливають на здоров'я населення, що є важливим для продуктивності та загального розвитку територій. Політичні фактори включають стабільність та ефективність місцевої влади, підтримку з боку центрального уряду, а також здатність місцевих органів влади до співпраці з громадою. Ефективне управління та прозорість влади сприяють залученню інвестицій та довірі населення. Підтримка з боку центрального уряду може включати фінансування, законодавчі ініціативи та інші форми підтримки, що сприяють розвитку регіонів. Співпраця місцевої влади з громадою забезпечує врахування потреб та інтересів населення, що є ключовим фактором успішного розвитку територій.

Таким чином, у сучасних умовах розвиток територій визначається сукупністю економічних, соціальних та політичних факторів. Економічні фактори охоплюють доступ до інвестицій, рівень зайнятості та розвиток місцевого бізнесу. Інвестиції з боку держави та приватного сектору сприяють створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури та підвищенню рівня життя населення. Крім того, розвиток малого та середнього бізнесу забезпечує економічну стабільність та самозайнятість місцевих жителів.

1.3. Вплив функцій органів місцевого самоврядування на управління територіальним розвитком

Основна мета запровадження інституту місцевого самоврядування полягає в тому, щоб територіальні громади могли самостійно, безпосередньо або через органи місцевого самоврядування, вирішувати свої проблеми. Місцеві інтереси, потреби й труднощі найкраще зрозумілі самому населенню, яке зацікавлене в їхньому вирішенні. У зв'язку з цим особливу увагу привертають об'єкти локальної діяльності, якими є суспільні відносини, що виникають у процесі виконання громадами й органами місцевого самоврядування своїх функцій та повноважень. Ці відносини формують коло питань місцевого значення, що визначають функціональну роль місцевого самоврядування, яке виникає та існує саме завдяки цим питанням [38].

Суспільні відносини є середовищем, у якому здійснюють свою діяльність органи місцевого самоврядування. Оскільки спектр відносин на місцевому рівні досить широкий, їх можна згрупувати за основними сферами та напрямками діяльності цих органів: політичною, економічною, соціальною, культурною та екологічною. Відповідно до цих сфер визначаються об'єктні функції органів місцевого самоврядування, серед яких провідне місце займають політична, економічна та соціальна функції.

Щодо політичної функції, у науковій літературі існують діаметрально протилежні погляди. Одні дослідники заперечують її наявність, вважаючи діяльність органів місцевого самоврядування суто неpolітичною. Інші, навпаки, визнають політичну функцію пріоритетною. Така полярність думок пояснюється різними підходами до теорій організації місцевої влади.

Розглянувши ці позиції, можна виділити дві крайні точки зору:

1. Уся діяльність органів місцевого самоврядування має виключно політичний характер.
2. Політичний аспект у діяльності цих органів повністю відсутній.

Обидві позиції є надто однобічними. Перша перебільшує значення політичного фактору, тоді як друга його недооцінює. З огляду на те, що

політика в класичному розумінні є мистецтвом управління полісом, політичну владу здійснюють не лише державні структури, а й інші утворення, зокрема органи місцевого самоврядування. Водночас їхній політичний характер відрізняється від діяльності громадсько-політичних асоціацій або партій, які представляють інтереси своїх членів на основі спільних політичних поглядів. Органи місцевого самоврядування покликані представляти інтереси всіх жителів громади, незалежно від їхніх політичних уподобань.

Політична функція місцевого самоврядування особливо проявляється під час загальнодержавних виборів, які є актом народного самоврядування [39]. Через вибори формується склад органів місцевого самоврядування, що створює основу для їхнього ефективного функціонування та сприяє забезпеченню злагодженої роботи державного механізму й місцевої влади.

Економічні функції органів місцевого самоврядування охоплюють різні напрями діяльності у сферах господарського життя населених пунктів, районів та областей. До таких сфер належать комунальна промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт, зв'язок тощо. Суб'єктами реалізації цих функцій є органи місцевого самоврядування всіх рівнів, а об'єктами – економічні комплекси відповідних територій, які включають підприємства різних форм власності, що функціонують у межах цих територій.

Економічний стан громади залежить від ефективної співпраці між органами місцевого самоврядування та підприємствами, які працюють на їхній території. Якщо створення підприємства сприяє добробуту громади, місцева влада підтримує його шляхом надання коштів, пільгового оподаткування або забезпечення необхідних приміщень для соціально значущої діяльності. Підприємства, установи та організації, які перебувають у комунальній власності громади, підзвітні, підконтрольні та підпорядковані органам місцевого самоврядування (ст. 17 Закону України "Про місцеве самоврядування").

Підприємства, установи та організації, які не належать територіальним громадам, також зобов'язані виконувати рішення органів місцевого

самоврядування, якщо вони прийняті в межах їхніх повноважень. У своїй діяльності такі юридичні особи керуються як загальнодержавними законами, так і локальними нормативно-правовими актами, що регулюють питання місцевого значення.

Серед галузей, у яких органи місцевого самоврядування реалізують економічні функції, особливе місце займають будівництво житлового сектору та доріг місцевого значення. Їх діяльність у цій сфері регулюється Законом України "Про місцеве самоврядування", Законом "Про основи містобудування" (1992 р.) та іншими нормативними актами. Під час виконання цих функцій органи місцевого самоврядування взаємодіють із громадянами, юридичними особами, а також органами виконавчої влади для узгодження державних і громадських інтересів у сфері містобудування.

Громадські інтереси у сфері містобудування спрямовані на забезпечення сприятливих умов проживання, обмеження негативного впливу на довкілля, збереження історико-культурної та природної спадщини. Ці принципи зафіксовані в Європейській хартії міст (1992 р.) та Хартії українських міст (1992 р.), які проголошують баланс між різними видами діяльності, забезпечення громадянських прав та найкращих умов життя.

Економічна функція є складною, адже включає підфункції у різних сферах місцевого життя, і водночас специфічною, оскільки зачіпає інтереси як громади в цілому, так і окремих жителів. Її ефективність залежить від фінансової спроможності органів місцевого самоврядування та своєчасності економічних реформ у державі.

Економічна функція тісно пов'язана із соціальною. Рівень економічного розвитку території безпосередньо впливає на якість життя населення. Згідно з теорією соціального обслуговування, основним завданням органів місцевого самоврядування є задоволення потреб жителів шляхом організації соціального обслуговування. Соціальна функція виступає головним напрямом діяльності місцевого самоврядування, адже спрямована на реалізацію щоденних запитів та інтересів громади [11].

Соціальна функція органів місцевого самоврядування охоплює напрями діяльності у таких сферах місцевого життя, як охорона здоров'я, соціальне забезпечення, побутове обслуговування тощо. Ці напрями взаємопов'язані та доповнюють одне одного. Одним із ключових аспектів є діяльність у сфері охорони здоров'я. Відповідно до ст. 32 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", органи місцевого самоврядування керують закладами охорони здоров'я, які належать територіальним громадам або передані їм у користування. Вони організовують матеріально-технічне та фінансове забезпечення цих закладів, сприяють розвитку різних форм медичного обслуговування та вдосконаленню мережі лікувальних закладів.

Для виконання своїх функцій у сфері охорони здоров'я органи місцевого самоврядування формують власні бюджети, в яких передбачають видатки на медичну галузь. Фінансування здійснюється за рахунок коштів місцевих і державних бюджетів, а також з інших джерел.

Не менш важливою є роль органів місцевого самоврядування у сфері соціального забезпечення. Згідно зі ст. 34 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", вони наділені широкими повноваженнями у цій сфері, що дає змогу ефективно вирішувати соціальні питання громадян.

У процесі дослідження функцій органів місцевого самоврядування важливим є поділ напрямів і видів діяльності за суб'єктами, тобто органами, що здійснюють ці функції. За суб'єктами функції поділяються на:

1. Функції сільських, селищних, міських, районних у містах рад.
2. Функції районних та обласних рад.

Органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у забезпеченні розвитку територіальних громад, наданні послуг населенню та реалізації державної політики на місцевому рівні. Основними представницькими органами є сільські, селищні, міські та районні в містах ради. Кожен із цих органів виконує певні функції відповідно до своїх повноважень.

Сільські, селищні, міські ради

Сільські, селищні та міські ради є представницькими органами місцевого самоврядування, які приймають рішення з питань місцевого значення та визначають політику розвитку громади. Основні їхні функції включають:

- адміністративне управління – затвердження регламенту ради, утворення виконавчих органів, призначення керівників комунальних підприємств;
- формування та виконання місцевого бюджету – розгляд, затвердження та контроль за виконанням бюджету громади. Регулювання земельних відносин – розпорядження земельними ресурсами громади, надання дозволів на будівництво;
- соціальний захист та розвиток громади – забезпечення доступу до медичних, освітніх, соціальних та культурних послуг;
- благоустрій та житлово-комунальне господарство – організація роботи комунальних служб, ремонт доріг, озеленення територій;
- місцеві податки і збори – встановлення ставок податків і зборів у межах законодавства;
- громадська безпека – взаємодія з правоохоронними органами, реалізація програм профілактики правопорушень;
- підтримка економічного розвитку – сприяння залученню інвестицій, підтримка малого та середнього бізнесу.

Районні у містах ради

У великих містах можуть функціонувати районні у містах ради, які мають подібні до міських рад функції, але на рівні окремого району. Вони забезпечують більш ефективне управління міськими ресурсами та вирішення локальних питань. Основні їхні завдання:

- координація діяльності комунальних служб – контроль за роботою підприємств житлово-комунального господарства в межах району;

- соціальний захист населення – підтримка малозабезпечених сімей, пенсіонерів, людей з інвалідністю;
- освіта та культура – управління районними школами, дитсадками, закладами культури;
- громадська безпека та порядок – взаємодія з правоохоронцями, підтримка громадських ініціатив щодо безпеки;
- забезпечення інфраструктурного розвитку – реалізація програм з благоустрою, модернізації доріг, освітлення, створення зон відпочинку.

Таким чином, сільські, селищні, міські та районні у містах ради є ключовими інститутами місцевого самоврядування, що сприяють розвитку громад, забезпечують надання якісних послуг населенню та здійснюють управління територіями відповідно до своїх повноважень.

Ця класифікація є логічною, оскільки кожен із зазначених органів має свою специфіку та механізми виконання функцій.

Відповідно до ст. 143 Конституції України та Закону "Про місцеве самоврядування в Україні", функції сільських, селищних, міських рад відрізняються від функцій районних та обласних рад. Зокрема, сільські, селищні, міські, а також районні у містах ради представляють відповідні територіальні громади та діють від їхнього імені, реалізуючи їхні інтереси. Ці органи мають право виступати від імені громад та виконують функції, передбачені Конституцією і законами України.

Обласні та районні ради, своєю чергою, мають іншу природу. Вони не є представницькими органами обласних чи районних громад, оскільки Конституція України не визнає такі громади суб'єктами місцевого самоврядування. Ці ради представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст у межах повноважень, визначених Конституцією, Законом "Про місцеве самоврядування в Україні" та іншими нормативними актами, а також у межах повноважень, делегованих їм органами місцевого самоврядування нижчого рівня (рис. 1.3.).

Рис. 1.3 Функції територіальних громад

Економічна функція цих рад переважно зосереджена на сільському господарстві, хоча вони також взаємодіють з усіма підприємствами, установами та організаціями на своїй території, незалежно від форми власності. На нашу думку, менш виразною є їх діяльність у сфері охорони навколишнього середовища.

Місцеве самоврядування має політичний характер, оскільки його діяльність, особливо на рівні міст і регіонів, надає підстави вважати цю систему достатньо політичною. Однак це не можна стверджувати щодо сільського самоврядування, де децентралізація та інші фактори зменшують політичний вплив. Проте варто відзначити, що політична активність мешканців сіл та селищ за останній час значно зросла, і це в значній мірі заслуга сільських та селищних рад. До органів місцевого самоврядування первинного рівня належать також міські ради. Різниця між сільським та міським самоврядуванням логічно спричиняє різницю у функціях сільських та міських рад. Місто, на відміну від села, не лише організує публічне управління, але й розвиває промисловість, транспорт, фінанси, науку та мистецтво. Натомість село в основному зосереджене на сільському господарстві.

Таким чином, здійснення усіх охарактеризованих вище функцій є необхідною умовою для ефективного функціонування не лише органів місцевого самоврядування, а й всього інституту місцевого самоврядування. Дана класифікація свідчить про те, що функції не існують окремо, “ізолювано” одна від одної, а становлять упорядковану систему, в якій кожній функції відведене належне лише їй місце та роль; розглядати їх необхідно комплексно, інакше втрачатиметься цілісність, а внаслідок цього, сенс існування, призначення означених функцій.

РОЗДІЛ 2
НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ
ТЕРИТОРІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ
(на прикладі Лебединської міської ради)

2.1. Сучасні підходи та методи до управління розвитком територій

Лебединська міська рада Сумської області виконує функції, визначені Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Статутом міста Лебедина.

Основні функції Лебединської міської ради (додаток 1):

1. *Представницька функція:* представлення інтересів територіальної громади міста Лебедина, сіл Токарі, Куданівка та Олексенкове.

2. *Нормотворча функція:* прийняття рішень, регламентуючих діяльність на місцевому рівні, включаючи затвердження місцевих програм, бюджетів та інших нормативних актів.

3. *Контрольна функція:* контроль за діяльністю виконавчих органів міської ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності.

4. *Фінансова функція:* затвердження місцевого бюджету, контроль за його виконанням, встановлення місцевих податків і зборів.

5. *Соціальна функція:* організація надання соціальних послуг, підтримка освіти, охорони здоров'я, культури та спорту на місцевому рівні.

6. *Економічна функція:* сприяння розвитку місцевої економіки, залучення інвестицій, підтримка підприємництва та створення сприятливих умов для бізнесу.

7. *Екологічна функція:* забезпечення охорони навколишнього середовища, управління природними ресурсами та організація благоустрою території.

8. *Культурна функція:* підтримка культурних ініціатив, організація заходів, збереження історико-культурної спадщини.

Додатково, Лебединська міська рада здійснює управління закладами охорони здоров'я, що належать територіальним громадам або передані їм, організовує їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення, створює сприятливі умови для розвитку всіх видів медичного обслуговування та вдосконалення мережі лікувальних закладів усіх форм власності. Також, органи місцевого самоврядування мають право на формування власних бюджетів, у частині видатків на охорону здоров'я, фінансування здійснюється за рахунок бюджетів всіх рівнів та інших джерел.

Важливо зазначити, що Лебединська міська рада складається з 34 депутатів та голови, які обираються жителями міста на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Підходи до управління розвитком територій включають різноманітні методи та стратегії з метою досягнення збалансованого економічного, соціального та екологічного розвитку. Основні підходи можна розділити на традиційні та інноваційні. Традиційні підходи до управління розвитком територій базуються на випробуваних і перевірених методах, що існують протягом тривалого часу. Основні аспекти цих підходів включають централізоване планування, державне регулювання, інфраструктурний розвиток, секторальний підхід, фінансову підтримку та субсидії, а також контроль і моніторинг.

Повноваження Лебединської міської ради, як і будь-якої ради місцевого самоврядування в Україні, визначаються Конституцією України, Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" та іншими нормативно-правовими актами. Ось основні повноваження, якими наділена міська рада міста Лебедин:

- 1.Прийняття рішень з питань місцевого значення в межах своїх повноважень.

- 2.Затвердження міського бюджету, планів соціально-економічного розвитку, програм розвитку інфраструктури, охорони навколишнього середовища тощо.

3. Розгляд і затвердження місцевих податків і зборів.
4. Управління комунальним майном, яке належить територіальній громаді.
5. Забезпечення розвитку економіки на місцевому рівні, підтримка підприємництва, залучення інвестицій.
6. Встановлення порядку використання земельних ресурсів та розпорядження земельними ділянками.
7. Організація і забезпечення надання соціальних послуг, зокрема в галузі охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту.
8. Здійснення заходів по охороні здоров'я населення, створення умов для розвитку медичних закладів.
9. Забезпечення належних умов для роботи соціальних установ і організацій, що обслуговують громадян.
10. Розробка та затвердження генерального плану міста, планів забудови, організація будівництва та реконструкції об'єктів інфраструктури.
11. Управління комунальним транспортом, розвиток місцевих шляхів і доріг.
12. Здійснення заходів для охорони навколишнього середовища на території міста.
13. Прийняття рішень, спрямованих на збереження природних ресурсів та поліпшення екологічної ситуації.
14. Підтримка і розвиток культурних ініціатив, організація заходів, спрямованих на збереження культурної спадщини.
15. Підтримка спортивних заходів і розвитку спортивної інфраструктури в місті.
16. Здійснення заходів, спрямованих на забезпечення правопорядку і безпеки в місті, співпраця з правоохоронними органами.
17. Укладення угод та партнерств з іншими містами, територіями, організаціями для розвитку співпраці.

Міська рада має право виконувати й інші повноваження в межах своєї компетенції, зокрема, в реалізації місцевих програм, підвищення рівня життя мешканців, забезпечення стабільності в соціальній сфері та розвитку економіки (рис. 2.1.)

Рис. 2.1. Повноваження Лебединської міської ради

Управління розвитком територій у сучасних умовах базується на різноманітних інструментах, спрямованих на досягнення ефективності, сталості та інтегрованого розвитку. Серед них ключове значення мають стратегічне планування, яке включає розробку довгострокових візій і цілей розвитку, а також створення програм і проектів на різних адміністративних рівнях. Централізоване управління дозволяє координувати дії різних структур влади для забезпечення єдиної стратегії розвитку.

Для забезпечення сталого економічного зростання і соціального підвищення важливими є інвестиційні стратегії та фінансування, які спрямовані на розвиток інфраструктури, підтримку підприємництва та створення сприятливих умов для приваблення інвестицій. Зокрема, публічно-приватні партнерства і механізми громадського фінансування (наприклад, краудфандинг) дозволяють залучати додаткові ресурси та ефективно впроваджувати проекти розвитку.

Концепція "смарт-міста" також включає в себе використання сучасних технологій для підвищення ефективності управління територіями. Це охоплює впровадження інноваційних рішень у сферах транспорту, енергетики, забезпечення безпеки та інші, що спрямовані на зростання конкурентоспроможності міст і покращення якості життя їх мешканців. В сучасних умовах методи управління розвитком територій стали більш інтегрованими, комплексними та орієнтованими на досягнення сталого розвитку. Ось деякі ключові методи:

Інтегроване планування є важливим інструментом управління розвитком територій у сучасних умовах, оскільки воно сприяє комплексному підходу до організації просторового розвитку міст, регіонів та країн. Основні аспекти цього методу включають забезпечення балансу між соціальними, економічними та екологічними аспектами. Інтегроване планування спрямоване на створення збалансованого розвитку, що враховує потреби та інтереси мешканців, зберігає природні ресурси та покращує якість життя. Воно також передбачає узгодженість і взаємодію різних секторів інфраструктури, включаючи житлову забудову, транспортні мережі, енергетичні системи та зелену інфраструктуру, що сприяє оптимізації використання міських ресурсів і покращує їх взаємодію для досягнення загальних цілей розвитку. Участь громадськості та стейкхолдерів є важливою складовою цього процесу, забезпечуючи консультації з мешканцями і врахування різноманітних потреб інтересів різних груп населення. Інтегроване планування також системно підходить до управління ризиками і змінами, що можуть вплинути на розвиток територій, розробляючи стратегії їх запобігання та адаптації. Цей підхід сприяє досягненню сталого розвитку, зменшенню викидів CO₂, захисту біорізноманіття та раціональному використанню водних ресурсів, сприяючи створенню життєздатного міського середовища для мешканців.

Участь громадськості: Залучення громадськості до процесу прийняття рішень є важливим аспектом сучасного управління розвитком територій. Це

охоплює громадські консультації, публічні слухання, онлайн-опитування та інші механізми, що дозволяють мешканцям висловлювати свої потреби та переконання щодо майбутнього розвитку їхнього міста чи регіону. Участь громадськості є ключовим інструментом управління розвитком територій у сучасних умовах, оскільки вона активно залучає громадян до процесів прийняття рішень щодо майбутнього розвитку їхніх міст і регіонів. Цей підхід передбачає активну участь громадян у формулюванні та впровадженні стратегій, планів та проектів, що охоплюють інфраструктуру, середовище, соціальні послуги та інші аспекти міського життя.

Основні аспекти участі громадськості включають проведення консультацій, громадських обговорень, публічних слухань та інших форм діалогу з мешканцями. Це сприяє врахуванню різноманітних потреб, інтересів та пріоритетів різних груп населення при прийнятті рішень щодо розвитку місцевої інфраструктури та середовища. Громадські консультації сприяють уникненню конфліктів і підвищують рівень легітимності та підтримки серед мешканців введених у життя рішень.

Крім того, участь громадськості сприяє збільшенню відкритості та прозорості управління, поліпшує якість планування та реалізації проектів через урахування реальних потреб місцевих спільнот. Це важливо для досягнення сталого розвитку, оскільки сприяє залученню інноваційних ідей і розвитку демократичного процесу на місцевому рівні. Таким чином, участь громадськості є важливим елементом модернізації управління розвитком територій, спрямованою на забезпечення гармонійного та ефективного розвитку міст і регіонів у відповідності до потреб та очікувань їхніх мешканців.

Громадська участь відіграє ключову роль у розвитку територіальних громад, адже саме активні мешканці сприяють прийняттю ефективних рішень, що відповідають їхнім потребам. Взаємодія громадськості з місцевою владою дозволяє створювати комфортне та безпечне середовище для життя, реалізовувати соціальні, економічні та культурні ініціативи.

Форми участі громадськості

Громадяни можуть впливати на розвиток своєї громади через різні механізми, серед яких:

Громадські слухання – відкриті зустрічі, де обговорюються важливі питання, пов'язані з інфраструктурою, бюджетом, місцевими програмами. Місцеві ініціативи – подання проєктів та пропозицій до місцевої ради щодо покращення життя громади. Громадський бюджет – можливість мешканців самостійно пропонувати та обирати проєкти, що будуть профінансовані з місцевого бюджету. Звернення громадян – письмові чи електронні заяви, петиції, звернення до органів місцевого самоврядування для вирішення важливих питань.

Участь у громадських організаціях – співпраця з благодійними, екологічними, молодіжними, соціальними ініціативами.

Роль громадськості у прийнятті рішень. Активна громадянська позиція сприяє прозорості та підзвітності влади. Чим більше мешканці долучаються до процесу управління, тим ефективніше використовуються бюджетні кошти та реалізуються місцеві програми. Важливим є також контроль з боку громадськості за виконанням ухвалених рішень, що запобігає корупції та неефективному використанню ресурсів.

Приклади успішної участі громадян. У багатьох громадах громадяни активно беруть участь у розвитку інфраструктури, створенні зон відпочинку, підтримці молодіжних і культурних ініціатив. Наприклад, завдяки громадському бюджету в різних містах реалізуються проєкти з облаштування дитячих майданчиків, велодоріжок, модернізації освітлення, покращення медичних закладів.

Громадська активність є запорукою успішного розвитку громади. Чим більше мешканці беруть участь у прийнятті рішень, тим якіснішими стають умови їхнього життя. Взаємодія між владою та громадянами формує відповідальне та демократичне суспільство, де кожен має змогу впливати на майбутнє своєї громади.

Громадськість Лебединської міської територіальної громади активно залучається до роботи міської ради через різні механізми участі. Одним із ключових способів є діяльність робочих груп з громадської безпеки та соціальної згуртованості, які регулярно проводять засідання для обговорення та планування заходів, спрямованих на покращення життя громади.

Крім того, управління освіти, молоді та спорту виконавчого комітету Лебединської міської ради організовує громадські обговорення проєктів рішень, що стосуються реорганізації закладів загальної середньої освіти. Це дозволяє мешканцям висловлювати свої думки та впливати на прийняття важливих для громади рішень.

Також управління праці та соціального захисту населення виконавчого комітету Лебединської міської ради активно працює зі зверненнями громадян, забезпечуючи оперативне реагування на їхні потреби та пропозиції.

Залучення громадськості до роботи міської ради сприяє підвищенню прозорості та ефективності управління, а також забезпечує врахування інтересів мешканців у процесі прийняття рішень.

Стратегічне планування: Розвинуті країни активно використовують стратегічне планування як інструмент для визначення довгострокових цілей і завдань розвитку, враховуючи глобальні тренди, інновації та соціальні виклики. Це дозволяє керівникам міст та регіонів адаптувати свої стратегії до швидко змінюючихся умов і забезпечити стале економічне зростання.

Екологічна стійкість і ресурсне управління стають все більш важливими у контексті кліматичних змін і зростаючого тиску на природні ресурси. Ці методи не лише сприяють збереженню природного середовища, а й сприяють сталому розвитку, підвищенню якості життя та забезпеченню майбутніх поколінь доступом до життєво важливих ресурсів. Ці методи не лише сприяють підвищенню якості життя населення та ефективності управління міськими ресурсами, а й забезпечують сталість розвитку

територій в умовах сучасних викликів і можливостей. Методи розвитку територій в умовах сучасних викликів і можливостей включають комплексний підхід, спрямований на забезпечення сталого соціального, економічного та екологічного розвитку. Сучасні реалії вимагають не лише збалансованого росту, але й врахування умов і викликів, таких як кліматичні зміни, демографічні та технологічні перетворення.

Один із ключових методів - це інтегроване планування та управління розвитком, що передбачає врахування всіх аспектів розвитку територій: економічних, соціальних, екологічних та інфраструктурних. Цей підхід дозволяє забезпечити ефективне використання ресурсів, підвищення якості життя мешканців та збереження природних ресурсів.

1. Інтегроване планування та управління розвитком – це комплексний підхід до стратегічного управління територіями, який поєднує різні галузі, ресурси та рівні влади для досягнення сталого розвитку. Такий підхід забезпечує узгодженість рішень у сфері економіки, соціальної політики, екології та просторового планування, сприяючи збалансованому зростанню громад.

Основні принципи інтегрованого планування

2. Комплексність – врахування економічних, екологічних, соціальних і культурних аспектів розвитку громади.

3. Узгодженість – координація дій різних рівнів влади, бізнесу, громадськості та міжнародних партнерів.

4. Орієнтація на сталий розвиток – раціональне використання природних, фінансових і людських ресурсів.

5. Гнучкість – адаптація до змін у зовнішньому середовищі та можливість коригування планів відповідно до потреб громади.

6. Прозорість та залучення громадськості – відкритість процесів планування та активна участь мешканців у прийнятті рішень.

Етапи інтегрованого планування

1. Аналіз поточного стану – дослідження соціально-економічного розвитку, демографічної ситуації, стану інфраструктури, природних ресурсів тощо.

2. Визначення стратегічних цілей – формування довгострокового бачення розвитку громади та ключових пріоритетів.

3. Розробка планів і програм – створення стратегічних, просторових, економічних, екологічних та інших програм розвитку.

4. Реалізація та моніторинг – впровадження запланованих заходів, оцінка ефективності їх виконання та коригування стратегій за необхідності.

Значення інтегрованого управління розвитком:

- раціональне використання ресурсів – ефективний розподіл фінансових, природних та людських ресурсів;

- підвищення інвестиційної привабливості – створення сприятливих умов для бізнесу та залучення інвесторів;

- покращення якості життя – розвиток соціальної інфраструктури, транспорту, освіти, медицини та житлового фонду;

- екологічна безпека – збереження довкілля та розвиток екологічно дружніх технологій;

- інтегроване планування та управління розвитком є ключовим інструментом ефективного розвитку громад і регіонів. Завдяки комплексному підходу до планування, активній взаємодії влади, бізнесу та громадськості, а також гнучкості у прийнятті рішень можна досягти високого рівня соціально-економічного розвитку та сталого майбутнього.

Таким чином, значною мірою важливе впровадження інноваційних технологій у всі сфери життя територій. Це включає цифрові технології для покращення управлінських процесів, ефективного використання ресурсів, а також розвиток "зелених" технологій та енергоефективних рішень, спрямованих на зменшення вуглецевого сліду та підвищення сталості розвитку. Усі ці методи не лише сприяють досягненню конкретних цілей у розвитку територій, але й забезпечують їхню готовність до майбутніх викликів

і можливостей, зберігаючи баланс між соціальними потребами, економічною ефективністю та екологічною стійкістю.

2.2. Механізми здійснення функцій сільськими і міськими радами щодо управління територіальним розвитком

Пошук оптимальних і ефективних шляхів реалізації функцій органів місцевого самоврядування є складним завданням і важливою проблемою в науці муніципального права, що зосереджується на розробці механізмів здійснення цих функцій, досліджуючи їх складові частини. Відомо, що для реального та ефективного функціонування органів самоврядування необхідні відповідні правові, організаційні, матеріальні, фінансові та інші ресурси, передбачені чинним законодавством. Саме цей комплекс ресурсів формує основу механізму реалізації функцій органів самоврядування. Одним з пріоритетних напрямів сучасної науки муніципального права є створення цілісної теорії механізму здійснення функцій представницькими органами місцевого самоврядування різних рівнів, якої досі не існує в науці.

При розробці моделі такого механізму необхідно виходити з правової природи органів місцевого самоврядування та особливостей їхніх функцій, а також використовувати досвід інших галузей у дослідженні механізмів реалізації функцій публічних органів влади. Позитивним є досвід вітчизняної науки у розробці механізмів здійснення функцій держави та державного управління. Так, у механізм здійснення функцій держави дослідники включають елементи, суб'єкти державної діяльності — державні органи та організації, а також правові акти, якими вони керуються у своїй діяльності. Механізм дії функцій державного управління визначають як сукупність компонентів, що забезпечують рух функцій, а також можливі способи та засоби, за допомогою яких функції управління набувають реальної сили та значення.

Деякі дослідники визначають механізм реалізації функцій місцевих рад як "сукупність форм (видів) державної діяльності та матеріально-фінансових

засобів, що забезпечують здійснення цих функцій" [57]. Однак цікавою є точка зору професора О.Ф. Фрицького, який розглядає механізм виконання функцій місцевих рад як сукупність форм і методів їх роботи, правових норм, що регулюють таку діяльність. Він наголошує на тому, що ефективне виконання функцій можливе завдяки поєднанню політичних, ідеологічних, організаційно-правових і матеріально-фінансових засобів. Крім того, механізм реалізації функцій залежить від таких факторів, як права і обов'язки суб'єктів і територіальні межі їх здійснення [58].

Ці точки зору важливі для формування сучасної теорії механізму реалізації функцій органів самоврядування в Україні. На наш погляд, поняття механізму невід'ємно пов'язане з поняттям основ місцевого самоврядування. "Основи місцевого самоврядування", як і сам інститут, є новими для науки конституційного права, і нині їм приділяється значна увага вітчизняною та зарубіжною наукою. Основи місцевого самоврядування відображають специфіку регулювання суспільних відносин на місцевому рівні і включають важливі елементи, які знаходяться у постійному взаємозв'язку та складають фундамент цього процесу. Серед таких основ важливими є правова, територіальна, організаційна та матеріально-фінансова складові. Механізм здійснення функцій представницькими органами місцевого самоврядування слід розглядати як комплексну систему, що включає правові, організаційні, матеріальні, фінансові та інші засоби, без яких неможлива реальна реалізація муніципальної влади. Вони формують основу механізму реалізації функцій органів самоврядування (таблиця 2.1.).

Таблиця 2.1.

Суть та приклади застосування основних механізмів управління територіальним розвитком Лебединської міської ради

Механізм	Опис	Приклади реалізації
Нормативно-правовий	Регулювання територіального розвитку	Конституція, закони про місцеве самоврядування,

	через закони, підзаконні акти, стратегії та нормативні документи.	державні стратегії розвитку регіонів.
Фінансово-економічний	Забезпечення ресурсів для розвитку територій через бюджети, субвенції, інвестиції та податкову політику.	Державні та місцеві бюджети, гранти, субвенції, залучення інвесторів, місцеві податки.
Організаційно-управлінський	Формування та функціонування органів місцевого самоврядування, координація їх діяльності.	Виконавчі органи, ради територіальних громад, об'єднання громад.
Стратегічне планування	Розробка довгострокових програм та планів розвитку регіонів з урахуванням соціально-економічних та екологічних факторів.	Регіональні стратегії розвитку, концепції просторового планування, генеральні плани населених пунктів.
Інформаційно-аналітичний	Використання даних та аналітичних досліджень для прийняття управлінських рішень.	Моніторинг соціально-економічного стану регіонів, статистичні дослідження, геоінформаційні системи
Громадська участь	Залучення населення до процесу прийняття рішень через референдуми, громадські слухання та консультації.	Громадські обговорення, місцеві референдуми, електронні петиції.
Публічно-приватне партнерство	Взаємодія держави та бізнесу для реалізації інфраструктурних та соціальних проєктів.	Будівництво доріг, модернізація комунальної інфраструктури, розвиток туристичних об'єктів.
Екологічний контроль	Забезпечення сталого розвитку та охорони навколишнього середовища під час реалізації територіальних проєктів.	Оцінка впливу на довкілля (ОВД), програми екологічного розвитку, екологічні стандарти.

Основою цього механізму є Конституція України, яка є актом вищої юридичної сили і забезпечує стабільність правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування. Проте, для детального регулювання цієї діяльності необхідні додаткові закони, такі як Закон України "Про місцеве

самоврядування в Україні", закони про місцеві вибори, референдуми та інші форми безпосереднього самоврядування, про місцеві податки, комунальну власність і так далі. Усі ці акти приймаються відповідно до Конституції.

На думку В.І. Борденюка, право місцевого самоврядування повинно бути системним утворенням, де взаємопов'язані та узгоджені норми права об'єднуються в інститути. Основними чинниками цієї системи є Конституція України та Закон "Про місцеве самоврядування в Україні". У майбутньому важливим нормативно-правовим актом цієї галузі може стати Кодекс законів України про місцеве самоврядування [9]. Органи самоврядування також керуються нормами інших галузей права, таких як екологічне, земельне, фінансове, адміністративне право, що є обов'язковими для всіх суб'єктів на території України. Важливу роль у правовому регулюванні їх діяльності відіграють міжнародно-правові документи, зокрема Всесвітня Декларація місцевого самоврядування та Європейська Хартія про місцеве самоврядування, яку Верховна Рада України ратифікувала 15 липня 1997 року, і яка відповідно до ст. 9 Конституції України стала частиною національного законодавства.

Також важливу роль у регулюванні відносин місцевого самоврядування відіграють статuti територіальних громад та нормативно-правові акти їх органів. Локальна нормотворчість відповідає самій природі місцевого самоврядування і сприяє зміцненню його правової, організаційної та фінансової автономії, дозволяючи врахувати місцеві особливості та усунути прогалини в законодавстві.

Отже, правовий (нормативно-регулятивний) механізм реалізації функцій органів самоврядування являє собою комплекс загальнодержавних актів, міжнародно-правових документів, ратифікованих Верховною Радою України, а також місцевих нормативно-правових актів, що регулюють не тільки діяльність органів самоврядування, але й муніципальні відносини в цілому.

Місцеве самоврядування є важливим елементом демократичної держави, оскільки забезпечує участь громадян у вирішенні питань місцевого значення. Його функціонування базується на комплексі правових норм і процедур, які утворюють правовий механізм реалізації функцій органів самоврядування.

Законодавча основа місцевого самоврядування

Основним нормативно-правовим актом, який регулює діяльність органів місцевого самоврядування в Україні, є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Також важливими джерелами є Конституція України, Бюджетний кодекс України, Земельний кодекс України, інші закони та підзаконні акти.

Місцеве самоврядування здійснюється на принципах:

- законності;
- гласності та відкритості;
- підзвітності та відповідальності перед громадою;
- фінансової самостійності;
- державної підтримки та захисту прав громадян.

Правовий механізм реалізації функцій органів самоврядування забезпечує ефективне управління на місцях, сприяє розвитку громад та реалізації прав громадян. Його вдосконалення є важливим завданням для підвищення ефективності місцевого самоврядування в Україні.

Основні функції органів місцевого самоврядування та правовий механізм реалізації функцій місцевого самоврядування через нормативно-правове регулювання, адміністративні процедури, контроль та нагляд, фінансово-економічний механізм, судовий захист (таблиця 2.2)

Таблиця 2.2

Правовий механізм реалізації функцій місцевого самоврядування

Нормативно-правове регулювання	ухвалення місцевих нормативних актів
--------------------------------	--------------------------------------

Адміністративні процедури	забезпечення діяльності виконкомів, робота департаментів та служб.
Контроль і нагляд	органи державної влади здійснюють контроль за законністю рішень місцевих рад
Фінансово-економічний механізм	місцевий бюджет, податкові надходження, міжбюджетні трансферти.
Судовий захист	можливість оскарження рішень місцевої влади у судовому порядку

У науковій літературі іноді висловлюється думка, що система місцевого самоврядування повинна діяти лише на "базовому" рівні — в містах, селищах і селах, тобто в місцях традиційного проживання людей. Саме на цьому рівні, на думку таких тверджень, створюються умови для вирішення актуальних економічних і соціальних проблем. Це дозволяє активніше сприяти розвитку виробничих структур, що забезпечують наповнення місцевого бюджету, підтримувати соціальну сферу, заклади освіти, культури, а також зберігати і розвивати національні традиції, стимулюючи громадську активність. Крім того, на "базовому" рівні повинна розвиватися інфраструктура, яка максимально задовольняє соціальні потреби мешканців території. Взаємодія з державною виконавчою владою повинна зводитись до контролю за дотриманням законодавства та сплатою податків до державного бюджету.

Проте ми не поділяємо такої точки зору і вважаємо, що місцеве самоврядування має функціонувати й на регіональному рівні. Районні та обласні ради, що створюються в цих регіонах, є формою вираження та інтеграції волі й інтересів мешканців територіальних громад базового рівня. Це виявляється, зокрема, у тому, що згідно зі статтею 4 Закону "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних та міських голів" загальний склад районних рад визначається з урахуванням кількості територіальних громад, що входять до складу району, а склад обласних рад — з огляду на кількість районів і міст обласного підпорядкування, що складають область.

Це забезпечує врахування спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ і міст.

З урахуванням наведеного, можна зробити висновок, що механізм здійснення функцій органів місцевого самоврядування є комплексною системою, до складових якої входять: правовий (нормативно-регулятивний), організаційний та економічний (матеріально-фінансовий) механізми. Всі ці елементи взаємопов'язані та мають спільну мету – реалізацію муніципальної влади через вирішення питань місцевого значення та здійснення делегованих повноважень у межах чинного законодавства. Варто підкреслити, що місцеве самоврядування здійснюється не лише на рівні територіальних громад, а й має продовження на регіональному рівні. Зважаючи на специфіку статусу органів місцевого самоврядування кожного з цих рівнів, що безпосередньо впливає на характер їх основних функцій і повноважень, можна стверджувати, що механізм здійснення функцій цими органами буде відрізнятися, зокрема в частині організаційної основи.

При розробці механізму здійснення функцій сільськими, селищними та міськими радами, ми будемо орієнтуватися на наше загальне визначення, досліджуючи правову, демографічну, територіальну, організаційну та матеріально-фінансову основу цього механізму. Правову основу складають норми, що регулюють діяльність органів місцевого самоврядування, визначаючи їх компетенцію, права і обов'язки у різних сферах місцевого життя. Такі норми містяться в Конституції України та Законі "Про місцеве самоврядування в Україні", які наділяють органи місцевого самоврядування широкими повноваженнями.

Немаловажним елементом правової основи є статuti територіальних громад, у яких, на основі чинного законодавства, визначаються організаційні форми самоврядування, а також територіальні та фінансово-економічні основи, регулюються компетенція органів та порядок їх діяльності. Розробка статутів набуває особливого значення в контексті проведення адміністративної та муніципальної реформи в Україні.

Місцеве самоврядування є специфічною формою влади, що передбачає інші принципи організації та взаємодії муніципальних органів, ніж ті, що визначають державну систему управління. Однак органи місцевого самоврядування функціонують на певних територіальних одиницях, що є основою місцевого самоврядування. Таким чином, для ефективного функціонування механізму необхідною умовою є визначена територія, яка підпорядковується як державним, так і муніципальним органам влади.

Територія є сукупністю соціальних, природних і ресурсних потенціалів держави, на якій здійснюються регуляторні дії з боку держави та місцевих органів виконавчої влади або самоврядування. Вона є не тільки просторовим проявом державного суверенітету, але й матеріальною основою створення територіальних колективів та дії публічної влади. Територіальною основою для здійснення функцій органами місцевого самоврядування є сільські та міські населені пункти. До сільських територій належать села і селища, а до міських — міста та селища міського типу.

Особливу роль в організації роботи місцевих рад відіграють сільські, селищні та міські голови, які очолюють відповідні ради та їх виконавчі органи. Конституція України закріпила практику, що склалася після прийняття законів про місцеві ради, місцеве та регіональне самоврядування в 1992 році та закону про вибори депутатів і голів місцевих рад у 1994 році. Цими законами був запроваджений інститут голови ради, обраного безпосередньо виборцями (а не радою з числа її депутатів, як це було раніше), який очолює виконавчий комітет ради. Діючий текст Конституції не передбачає посад голови сільської, селищної або міської ради, а запроваджує посаду сільського, селищного, міського голови, хоча принципова різниця в їх статусі відсутня.

Окрім голови ради, важливу роль у роботі органу місцевого самоврядування відіграє секретар ради. Секретар обирається радою за пропозицією голови на весь строк повноважень ради і працює на постійній основі. Секретар має широке коло обов'язків, серед яких: скликання сесій

ради, інформування депутатів і населення про дату, час та місце проведення сесій, забезпечення виконання рішень ради, організація контролю за їх виконанням, а також координація роботи комісій ради. Секретар також здійснює заходи, пов'язані з підготовкою референдумів і виборів до органів державної влади та місцевого самоврядування.

Для реалізації рішень місцевих органів самоврядування і здійснення делегованих повноважень створюються виконавчі органи. Виконавчі комітети сільських, селищних і міських рад утворюються на строк їх повноважень і очолюються відповідними головами. Кількісний склад виконавчого комітету визначається радою, а персональний склад затверджується за пропозицією голови. Виконавчий комітет складається з голови, його заступника, керуючого справами, секретаря ради та керівників відділів і управлінь. Проте до складу виконавчого комітету не можуть входити депутати ради (ст. 51 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні"). Ці органи є основним інструментом реалізації функцій самоврядування на місцевому рівні, тому вони залежать як від органів самоврядування, що їх формують, так і від територіальних громад, які можуть політично впливати на їх діяльність.

Реалізація рішень місцевих органів самоврядування є важливим етапом у забезпеченні ефективного розвитку громади. Вона передбачає втілення ухвалених програм, проєктів та нормативних актів, спрямованих на покращення соціально-економічного стану території. Для цього використовуються різні механізми, зокрема фінансування з місцевого бюджету, залучення інвесторів, співпраця з громадськими організаціями та державними установами. Важливим аспектом є також контроль за виконанням рішень, що забезпечує їхню ефективність та відповідність потребам населення.

Одним із ключових викликів у реалізації рішень є обмеженість ресурсів та можливі бюрократичні перепони. Тому місцева влада повинна застосовувати сучасні підходи до управління, такі як цифровізація процесів,

громадський контроль і прозоре звітування. Важливу роль відіграє також активна взаємодія з жителями громади, адже їхня підтримка та участь сприяють швидшому й якіснішому виконанню запланованих заходів. Таким чином, успішна реалізація рішень місцевих органів самоврядування залежить від комплексного підходу, ефективного використання ресурсів та залучення громади до процесу ухвалення та виконання рішень.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що питання теоретичної розробки механізму здійснення функцій органів місцевого самоврядування є одним з основних аспектів дослідження місцевого самоврядування в Україні. Механізм є складною, системною категорією, де всі складові елементи взаємопов'язані, оскільки реалізація будь-якої функції потребує наявності всіх необхідних складових.

Територіальною основою механізму є села, селища, міста, а також сільські, селищні та міські округи. На цих територіях органи місцевого самоврядування первинного рівня виконують свої повноваження від імені та в інтересах територіальних громад, виражаючи спільні інтереси людей, об'єднаних за місцем їхнього проживання. Ці громади також впливають на діяльність місцевих рад, застосовуючи форми безпосередньої демократії, передбачені законодавством, зокрема місцеві референдуми, місцеві ініціативи та громадські слухання.

Організаційною складовою механізму є внутрішня структура цих рад, що включає організацію та форми роботи виконавчих комітетів, відділів, управлінь, а також форми і методи роботи тимчасових контрольних комісій, постійних комісій та депутатів, а також сільських, селищних і міських голів.

Важливим завданням економічної політики будь-якої держави є наповнення доходної частини державних та місцевих бюджетів. Рівень цих надходжень визначає розвиток економіки країни в цілому, а також соціально-економічний стан регіонів і добробут населення. Тому однією з важливих умов ефективного функціонування органів місцевого самоврядування базового рівня є наявність фінансових ресурсів та право ними

розпоряджатися. Водночас ці кошти повинні бути пропорційними до завдань, що перед ними ставляться. Враховуючи це, стає очевидною потреба у перегляді бюджетної політики та значному вдосконаленні системи місцевого оподаткування.

2.3. Рекомендації щодо підвищення рівня управління розвитком територій в сучасних умовах господарювання

Підходи до управління розвитком територій включають різноманітні методи та стратегії з метою досягнення збалансованого економічного, соціального та екологічного розвитку. Основні підходи можна розділити на традиційні та інноваційні.

Традиційні підходи до управління розвитком територій базуються на випробуваних і перевірених методах, що існують протягом тривалого часу. Основні аспекти цих підходів включають централізоване планування, державне регулювання, інфраструктурний розвиток, секторальний підхід, фінансову підтримку та субсидії, а також контроль і моніторинг.

Централізоване планування передбачає розробку довгострокових планів розвитку на центральному рівні влади, які визначають ключові напрямки політики для регіонів. Державне регулювання включає управління за допомогою державних програм і стратегій, що стимулюють економічне зростання і соціальний розвиток. Адміністративно-командна система здійснює централізоване прийняття рішень щодо розвитку територій на вищих рівнях, передаючи їх на нижчі рівні управління для виконання.

Інфраструктурний розвиток фокусується на будівництві доріг, мостів, комунікаційних систем і інших об'єктів, які є основою економічного та соціального розвитку. Секторальний підхід передбачає розвиток конкретних галузей, таких як промисловість чи сільське господарство, для стимулювання регіонального економічного зростання.

Фінансова підтримка та субсидії використовуються для фінансування розвиткових проектів та зменшення диспропорцій між регіонами. Контроль і

моніторинг забезпечують системний нагляд за виконанням планів і програм розвитку, що дозволяє вчасно коригувати стратегії управління територіями.

Ці підходи мають свої переваги, такі як системність та передбачуваність, але водночас їхня жорсткість може ускладнювати адаптацію до змін у соціально-економічному середовищі та екологічній ситуації.

Традиційні підходи використовуються протягом тривалого часу і базуються на випробуваних методах:

- Централізоване планування передбачає розробку довгострокових планів розвитку на центральному рівні влади.
- Адміністративно-командна система означає централізоване прийняття рішень про розвиток територій на верхньому рівні влади.
- Інфраструктурний розвиток включає будівництво доріг, мостів, комунікаційних систем та інших об'єктів для підтримки економічного та соціального зростання.
- Секторальний підхід спрямований на розвиток ключових секторів економіки та функціональне зонування територій.
- Фінансова підтримка та субсидії використовуються для фінансування програм розвитку та підтримки місцевих ініціатив.
- Контроль та моніторинг забезпечують систему оцінки ефективності реалізації планів розвитку.

Інноваційні підходи використовують новітні технології та підходи для підвищення стійкості та ефективності розвитку:

- Децентралізація та участь громадян сприяють активному залученню місцевих жителів до прийняття рішень.
- Смарт-міста та цифрові технології використовуються для інтеграції даних і покращення управління міськими ресурсами.
- Стале та екологічно чисте управління спрямоване на розвиток зелених технологій та використання відновлюваних джерел енергії.

- Інноваційні фінансові інструменти, такі як PPP та краудфандинг, залучають приватні інвестиції у розвиток.

- Інноваційне планування та управління забезпечують гнучке реагування на зміни у соціально-економічному середовищі.

- Освіта та підвищення кваліфікації сприяють підвищенню обізнаності громадян про інноваційні підходи в управлінні територіями.

Таким чином, комбінація традиційних і інноваційних підходів дозволяє забезпечити сталий розвиток, покращення якості життя та збереження навколишнього середовища населення.

Традиційні підходи до управління розвитком територій ґрунтуються на довгостроково перевірених методах, які використовуються протягом тривалого часу. Вони включають такі аспекти:

- Централізоване планування та державне регулювання: Управління розвитком територій здійснюється через державні програми та стратегії, розроблені на центральному рівні, що визначають ключові напрями політики.

- Адміністративно-командна система: Цей підхід передбачає централізоване прийняття рішень на вищих рівнях управління, що спрямовує розвиток територій через вертикальну ієрархію.

- Інфраструктурний розвиток: Особлива увага приділяється будівництву інфраструктури, яка є основою економічного та соціального прогресу, такої як дороги, мости, енергетичні мережі тощо.

- Індустріалізація: Розвиток промислових зон та підприємств для стимулювання економічного зростання.

- Секторальний підхід: Фокус на розвиток ключових галузей економіки, які сприяють економічному розвитку, таких як сільське господарство, промисловість, туризм та інші.

- Зонування територій: Розподіл територій на функціональні зони для ефективного планування та використання ресурсів.

– Фінансова підтримка та субсидії: Використання державних бюджетів для фінансування програм розвитку та надання субсидій місцевим органам влади та підприємствам для стимулювання економічного росту.

– Контроль та моніторинг: Регулярний контроль і звітування за результатами виконання планів розвитку для забезпечення ефективного управління процесом.

Інноваційні підходи до управління розвитком територій використовують сучасні технології та методи для підвищення ефективності та стійкості розвитку. Вони охоплюють такі аспекти:

– Децентралізація та участь громадян: Залучення місцевих громад до процесу прийняття рішень та планування, що забезпечує врахування їхніх потреб та інтересів.

– Партисипативне планування: Використання методів, які дозволяють громадянам брати активну участь у розробці стратегій та програм розвитку.

– Смарт-технології та цифрові інновації: Використання IoT для збору та аналізу даних, цифрові платформи для управління міськими ресурсами та послугами.

– Стале та екологічно чисте управління: Розвиток зелених технологій, використання відновлюваних джерел енергії та зменшення впливу на довкілля.

– Інноваційні фінансові інструменти: PPP, краудфандинг та інші механізми для залучення приватних інвестицій у розвиток територій.

– Гнучке управління та проектне управління: Адаптивні методи управління для ефективного реагування на зміни та нові виклики.

– Освіта та підвищення кваліфікації: Навчальні програми для підвищення рівня обізнаності громадян та управлінців щодо інноваційних підходів та технологій управління територіями.

Таким чином, комбінація традиційних та інноваційних підходів дозволяє ефективно управляти розвитком територій, забезпечуючи сталість і

зростання якості життя населення. Інформаційно-просвітницька діяльність включає проведення інформаційних кампаній з метою підвищення обізнаності громадян про інноваційні підходи та технології управління територіями. Ці інноваційні методи спрямовані на поліпшення ефективності управління розвитком територій, зроблення його більш гнучким та адаптивним до змін, а також на забезпечення стійкого та екологічно чистого розвитку.

Державна політика відіграє важливу роль у розвитку територій, створюючи умови для економічного зростання, соціального добробуту та екологічної стійкості. Вплив державної політики на розвиток територій можна розглядати у таких аспектах:

1. Законодавче регулювання: Розробка і прийняття законів та нормативних актів, які регулюють різні аспекти розвитку територій, такі як землекористування, будівництво та охорона довкілля.

2. Економічна політика: Використання фіскальних інструментів для підтримки розвитку територій, наприклад, податкові пільги та інвестиції в інфраструктуру.

3. Соціальна політика: Інвестування у людський капітал через освіту, охорону здоров'я та соціальні послуги, а також захист соціально вразливих груп населення.

4. Екологічна політика: Заходи для збереження природних ресурсів, зменшення забруднення навколишнього середовища та підтримка використання відновлюваних джерел енергії.

5. Регіональна політика: Децентралізація та підтримка вирівнювання регіонального розвитку.

6. Інноваційна політика: Стимулювання наукових досліджень, розробок і підтримка інноваційних проектів та стартапів.

Комплексний підхід до управління розвитком територій, який поєднує традиційні та інноваційні інструменти, є важливою передумовою для сталого економічного, соціального та екологічного прогресу, забезпечуючи збереження природних ресурсів і покращення якості життя населення.

Управління розвитком територій у сучасних умовах базується на різноманітних інструментах, спрямованих на досягнення ефективності, сталості та інтегрованого розвитку. Серед них ключове значення мають стратегічне планування, яке включає розробку довгострокових візій і цілей розвитку, а також створення програм і проектів на різних адміністративних рівнях. Централізоване управління дозволяє координувати дії різних структур влади для забезпечення єдиної стратегії розвитку.

Для забезпечення сталого економічного зростання і соціального підвищення важливими є інвестиційні стратегії та фінансування, які спрямовані на розвиток інфраструктури, підтримку підприємництва та створення сприятливих умов для приваблення інвестицій. Зокрема, публічно-приватні партнерства і механізми громадського фінансування (наприклад, краудфандинг) дозволяють залучати додаткові ресурси та ефективно впроваджувати проекти розвитку.

На сучасному етапі особливу увагу приділяють інноваційним технологіям та цифровим інструментам управління, таким як використання Інтернету речей для моніторингу та оптимізації інфраструктурних систем, цифрові платформи для покращення доступу до муніципальних послуг та реалізації "смарт-міста" концепцій. Ці інструменти сприяють підвищенню ефективності управління територіями, зменшенню бюрократичних перешкод і забезпеченню більш прозорих та відкритих механізмів управління.

У сучасних умовах цифрові інструменти стали ключовим елементом управління розвитком територій, сприяючи покращенню ефективності, транспарентності та участі громадян у процесі прийняття рішень. Одним із найбільш важливих цифрових інструментів є Інтернет речей (IoT), який використовується для збору різноманітних даних з міських інфраструктурних систем, таких як транспорт, енергетика, водопостачання та відходи. Ці дані дозволяють місцевим владам аналізувати потреби містян

і оптимізувати управління ресурсами, що в свою чергу сприяє покращенню якості життя.

Додатково, цифрові платформи для управління міськими ресурсами стають популярними інструментами, які об'єднують в собі електронні урядові послуги, системи моніторингу та управління енергоефективністю, а також інші комунальні послуги. Це спрощує взаємодію між місцевими органами влади та жителями, забезпечуючи швидкий доступ до необхідної інформації і послуг.

Концепція "смарт-міста" також включає в себе використання сучасних технологій для підвищення ефективності управління територіями. Це охоплює впровадження інноваційних рішень у сферах транспорту, енергетики, забезпечення безпеки та інші, що спрямовані на зростання конкурентоспроможності міст і покращення якості життя їх мешканців.

Таким чином, цифрові інструменти в сфері управління розвитком територій не лише забезпечують оптимізацію процесів, а й стимулюють інноваційний розвиток і підвищення громадської участі, що є важливими компонентами сталого міського розвитку.

В сучасних умовах методи управління розвитком територій стали більш інтегрованими, комплексними та орієнтованими на досягнення сталого розвитку. Ось деякі ключові методи:

Інтегроване планування: Цей підхід передбачає комплексне поєднання економічних, соціальних і екологічних аспектів у міському плануванні. Він враховує потреби мешканців, забезпечує збалансоване використання земельних ресурсів та розвиток інфраструктури, що сприяє підвищенню якості життя та зниженню впливу на навколишнє середовище.

Інтегроване планування є важливим інструментом управління розвитком територій у сучасних умовах, оскільки воно сприяє комплексному підходу до організації просторового розвитку міст, регіонів та країн. Основні аспекти цього методу включають забезпечення балансу між соціальними, економічними та екологічними аспектами. Інтегроване

планування спрямоване на створення збалансованого розвитку, що враховує потреби та інтереси мешканців, зберігає природні ресурси та покращує якість життя. Воно також передбачає узгодженість і взаємодію різних секторів інфраструктури, включаючи житлову забудову, транспортні мережі, енергетичні системи та зелену інфраструктуру, що сприяє оптимізації використання міських ресурсів і покращує їх взаємодію для досягнення загальних цілей розвитку. Участь громадськості та стейкхолдерів є важливою складовою цього процесу, забезпечуючи консультації з мешканцями і врахування різноманітних потреб інтересів різних груп населення. Інтегроване планування також системно підходить до управління ризиками і змінами, що можуть вплинути на розвиток територій, розробляючи стратегії їх запобігання та адаптації. Цей підхід сприяє досягненню сталого розвитку, зменшенню викидів CO₂, захисту біорізноманіття та раціональному використанню водних ресурсів, сприяючи створенню життєздатного міського середовища для мешканців.

Участь громадськості: Залучення громадськості до процесу прийняття рішень є важливим аспектом сучасного управління розвитком територій. Це охоплює громадські консультації, публічні слухання, онлайн-опитування та інші механізми, що дозволяють мешканцям висловлювати свої потреби та переконання щодо майбутнього розвитку їхнього міста чи регіону.

Участь громадськості є ключовим інструментом управління розвитком територій у сучасних умовах, оскільки вона активно залучає громадян до процесів прийняття рішень щодо майбутнього розвитку їхніх міст і регіонів. Цей підхід передбачає активну участь громадян у формулюванні та впровадженні стратегій, планів та проектів, що охоплюють інфраструктуру, середовище, соціальні послуги та інші аспекти міського життя.

Основні аспекти участі громадськості включають проведення консультацій, громадських обговорень, публічних слухань та інших форм діалогу з мешканцями. Це сприяє врахуванню різноманітних потреб,

інтересів та пріоритетів різних груп населення при прийнятті рішень щодо розвитку місцевої інфраструктури та середовища. Громадські консультації сприяють уникненню конфліктів і підвищують рівень легітимності та підтримки серед мешканців введених у життя рішень.

Крім того, участь громадськості сприяє збільшенню відкритості та прозорості управління, поліпшує якість планування та реалізації проектів через урахування реальних потреб місцевих спільнот. Це важливо для досягнення сталого розвитку, оскільки сприяє залученню інноваційних ідей і розвитку демократичного процесу на місцевому рівні. Таким чином, участь громадськості є важливим елементом модернізації управління розвитком територій, спрямованою на забезпечення гармонійного та ефективного розвитку міст і регіонів у відповідності до потреб та очікувань їхніх мешканців.

Стратегічне планування: Розвинуті країни активно використовують стратегічне планування як інструмент для визначення довгострокових цілей і завдань розвитку, враховуючи глобальні тренди, інновації та соціальні виклики. Це дозволяє керівникам міст та регіонів адаптувати свої стратегії до швидко змінюючихся умов і забезпечити стале економічне зростання.

Основні елементи стратегічного планування включають:

Формулювання місії і візії: Цей етап передбачає визначення чіткої місії, що відображає основні цілі і завдання території, а також формулювання візії, яка описує майбутнє, до якого спрямовується розвиток.

Аналіз поточного стану: Оцінка економічного, соціального, екологічного стану та інфраструктури на території для визначення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз.

Визначення стратегічних цілей: Формулювання конкретних і вимірюваних цілей, що відображають прагнення до досягнення певних соціальних, економічних та екологічних показників розвитку.

Розробка стратегій: Вибір оптимальних шляхів досягнення поставлених цілей, включаючи розвиток інфраструктури, економічне зростання, соціальні програми та заходи з охорони довкілля.

Впровадження та моніторинг: Реалізація стратегій через конкретні проекти та ініціативи, а також систематичний моніторинг і оцінка результатів для коригування планів відповідно до змінних умов і потреб громади.

Стратегічне планування сприяє ефективному використанню ресурсів, залученню інвестицій і забезпечує узгодженість інтересів різних стейкхолдерів, таких як місцеві мешканці, бізнес, громадські організації та владні структури. Цей підхід сприяє сталому розвитку і покращенню якості життя на території, враховуючи потреби сучасного суспільства і майбутніх поколінь.

Технології та інновації: Використання сучасних технологій, таких як Інтернет речей (IoT), аналіз даних, штучний інтелект та цифрові платформи, значно полегшує процеси прийняття рішень та управління інфраструктурними системами. Це сприяє підвищенню ефективності управління та забезпечує більш точне прогнозування потреб і можливостей розвитку територій.

Технології та інновації стали ключовими компонентами сучасного управління розвитком територій, привносячи значні можливості для покращення ефективності, сталості та комфорту життя мешканців. Основні аспекти цього підходу включають:

Цифрові технології та Інтернет речей: Впровадження цифрових рішень в міському управлінні дозволяє збирати і аналізувати великі обсяги даних з мережі сенсорів і пристроїв. Це допомагає управлінцям зрозуміти потреби містян у реальному часі, покращувати транспортні потоки, енергоефективність будівель, управляти водними та іншими ресурсами, а також забезпечувати безпеку та екологічну стійкість.

Геопросторові технології: Використання геоданих та геоінформаційних систем дозволяє ефективно планувати території, прогнозувати ризики, управляти землевпорядком і розробляти інфраструктуру з урахуванням місцевих особливостей та потреб.

Інноваційні енергетичні рішення: Впровадження відновлювальних джерел енергії, енергоефективних технологій та систем управління енергоспоживанням сприяє зниженню викидів, забезпечує стабільність постачання енергії та зменшує залежність від традиційних джерел палива.

Смарт-міста і інтелектуальні системи управління: Використання сучасних технологій для створення інтелектуальних мереж і систем управління сприяє покращенню якості життя, забезпечує інноваційні сервіси та послуги для мешканців, включаючи смарт-освітлення, транспортні інновації, управління відходами та безпеку.

Цифрові платформи і участь громадськості: Розвиток цифрових платформ і мереж сприяє залученню громадськості до процесів управління та планування міст, підвищує відкритість і прозорість діяльності владних структур, а також створює можливості для діалогу між мешканцями і владою.

Технології та інновації не лише забезпечують технічний прогрес, а й відкривають нові можливості для сталого та збалансованого розвитку міст і регіонів, забезпечуючи високу якість життя та зростання економічного потенціалу.

Екологічна стійкість і ресурсне управління: Управління розвитком територій включає в себе стратегії зменшення викидів CO₂, використання відновлюваних джерел енергії, управління водними ресурсами та збереження природних екосистем. Це спрямовано на забезпечення екологічної стійкості та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Екологічна стійкість і ресурсне управління є сучасними методами управління розвитком територій, спрямованими на збереження природних

ресурсів, покращення якості довкілля та забезпечення сталого розвитку. Основні аспекти цих методів включають:

Збереження природних ресурсів: Цей аспект орієнтований на ефективне використання природних ресурсів, таких як вода, ґрунти, ліси та біорізноманіття. Застосування екологічної стійкості включає в себе методи охорони природних ландшафтів, відновлення екосистем, контроль за забрудненням та збереженням біорізноманіття.

Енергоефективність і зелена енергетика: Підходи до ресурсного управління включають пріоритет для енергоефективних технологій та застосування відновлювальних джерел енергії. Це включає розробку імовірностей сонячної енергії, вітроенергетики та гідроенергетики, що забезпечує чисте, невиснажливе джерело електричної енергії.

Управління водними ресурсами: Ефективне використання водних ресурсів є важливим елементом ресурсного управління. Воно включає методи економії води, водоочисні технології та збереження водних екосистем для забезпечення сталого водокористування та запобігання водним кризам.

Циркулярна економіка: Цей підхід важливий для зменшення відходів і підвищення ефективності використання ресурсів. Він включає переробку матеріалів, зменшення відходів та повторне використання ресурсів для зменшення екологічного сліду виробництва і споживання.

Урахування екологічних аспектів у плануванні: Впровадження екологічно стійких підходів у міському та територіальному плануванні дозволяє забезпечити збалансований розвиток, уникнути негативних впливів на довкілля та забезпечити здорове життєве середовище для мешканців.

Екологічна стійкість і ресурсне управління стають все більш важливими у контексті кліматичних змін і зростаючого тиску на природні ресурси. Ці методи не лише сприяють збереженню природного середовища, а й сприяють сталому розвитку, підвищенню якості життя та забезпеченню майбутніх поколінь доступом до життєво важливих ресурсів. Ці методи не

лише сприяють підвищенню якості життя населення та ефективності управління міськими ресурсами, а й забезпечують сталість розвитку територій в умовах сучасних викликів і можливостей. Методи розвитку територій в умовах сучасних викликів і можливостей включають комплексний підхід, спрямований на забезпечення сталого соціального, економічного та екологічного розвитку. Сучасні реалії вимагають не лише збалансованого росту, але й врахування умов і викликів, таких як кліматичні зміни, демографічні та технологічні перетворення. Один із ключових методів - це інтегроване планування та управління розвитком, що передбачає врахування всіх аспектів розвитку територій: економічних, соціальних, екологічних та інфраструктурних. Цей підхід дозволяє забезпечити ефективне використання ресурсів, підвищення якості життя мешканців та збереження природних ресурсів.

Таким чином, значною мірою важливе впровадження інноваційних технологій у всі сфери життя територій. Це включає цифрові технології для покращення управлінських процесів, ефективного використання ресурсів, та енергоефективних рішень, спрямованих на зменшення вуглецевого сліду та підвищення сталості розвитку. Усі ці методи не лише сприяють досягненню конкретних цілей у розвитку територій, але й забезпечують їхню готовність до майбутніх викликів і можливостей, зберігаючи баланс між соціальними потребами, економічною ефективністю та екологічною стійкістю.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного нами дослідження зазначеної проблеми зазначеної проблеми управління розвитком територій в сучасних умовах господарювання можна зробити наступні висновки:

Розглянуто функції органів місцевого самоврядування на управління територіальним розвитком. Сучасні тенденції показують, що функції органів місцевого самоврядування в Україні – це основні, тобто найбільш загальні та постійні напрями й види муніципальної діяльності, які відображають волю та інтереси територіальних громад і забезпечують вирішення питань місцевого значення, гармонійно поєднуючи інтереси територій із загальнодержавними інтересами. Це вимагає гнучкості і інноваційних підходів у вирішенні проблем, що виникають на місцевому, національному і глобальному рівнях. Напрацювання і впровадження ефективних стратегій розвитку, спрямованих на збалансоване соціальне, економічне та екологічне зростання, є важливим кроком у забезпеченні сталого майбутнього для усіх регіонів світу.

Охарактеризовано вплив функцій органів місцевого самоврядування на управління територіальним розвитком. Досліджено, що функції мають вплив на розвиток територій та є необхідною умовою для ефективного функціонування не лише органів місцевого самоврядування, а й всього інституту місцевого самоврядування. Дана класифікація свідчить про те, що функції не існують окремо, “ізолювано” одна від одної, а становлять упорядковану систему, в якій кожній функції відведене належне лише їй місце та роль; розглядати їх необхідно комплексно, інакше втрачатиметься цілісність, а внаслідок цього, сенс існування, призначення означених функцій.

Визначено сучасні підходи та методи до управління розвитком територій, що є ключовим елементом сучасної державної політики. Стратегії включають в себе комплексні підходи, орієнтовані на різні аспекти, такі як економічне зростання, соціальний розвиток та екологічна стійкість. Ці

стратегії базуються на використанні інструментів, які сприяють сталому розвитку та забезпеченню високої якості життя населення. Важливим елементом є інтеграція інноваційних технологій і цифрових рішень, що дозволяє ефективніше вирішувати виклики сучасності і підтримувати динамічність управління територіями. Сучасні методи управління територіями спрямовані на досягнення балансу між економічними, соціальними та екологічними цілями. Інноваційні підходи, такі як смарт-технології для управління містами, зелена інфраструктура для зниження впливу на навколишнє середовище, а також стратегії розвитку людського капіталу для підвищення якості життя населення, стають ключовими компонентами сучасного управління територіями. Такий комплексний підхід дозволяє ефективно відповідати на сучасні виклики і забезпечує стале, інтегроване розвиток усіх регіонів, сприяючи зростанню конкурентоспроможності та підвищенню якості життя громадян.

Проаналізовано механізми здійснення функцій сільськими і міськими радами щодо управління територіальним розвитком. Питання теоретичної розробки механізму здійснення функцій органів місцевого самоврядування є одним з основних аспектів дослідження місцевого самоврядування в Україні. Механізм є складною, системною категорією, де всі складові елементи взаємопов'язані, оскільки реалізація будь-якої функції потребує наявності всіх необхідних складових.

Слід зазначити, що в межах дослідження розглянуто лише деякі аспекти реалізації функцій місцевого самоврядування як інструмент управління територіальним розвитком. Доцільним є поглиблення та подальша розробка зазначеного питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєв В.М. Проблеми самодостатності територіальних громад. *науковий журнал «Університетські наукові записки» Хмельницького університету управління та права*. Хмельницький. 2007. № 3 (23). с. 115-120.
2. Баймуратов М. Децентралізація та компетенція місцевого самоврядування в Україні. *Віче*. 2015. №12. С.14-17
3. Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: Проблеми теорії, методології, практики: [монографія]. К.: Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.
4. Барановський М. О. Території України: рівень розвитку, трансформаційні зміни, концепції реформування. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес»*: зб. наук. праць. 2011. Ч. 1. Вип. 163. С. 19-25.
5. Барвіцький В. У пошуках шляхів формування дієздатних територіальних громад: міжнародний досвід. *Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід: зб. матеріалів та документів* / наук. ред: М.Пухтинський. К.: Атіка-Н, 2006. С. 245-258.
6. Батанов О. В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні: [монографія]. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 260 с.
7. Белевят О. А. Соціально-економічний розвиток територій в умовах транзитивної економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03; Миколаїв. держ. аграр. ун–т. Миколаїв, 2010. 20 с.
8. Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні. Муніципальне право: навч. посібник [для вищих навч. закладів]. К. : «Атіка», 2000. 537 с.
9. Борденюк В. Децентралізація державної влади і місцеве самоврядування: поняття, суть та форми (види). *Право України*. 2015. №1. С.21-25

10. Бородін Є.І. Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2015. №4. С.55-61
11. Вієвська М.Г. Стратегія формування управлінських компетенцій та методичні умови її реалізації, ISSN 2076-8184. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. №5 (13). URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.htm>. (дата звернення 24.06.2024)
12. Ворона П. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку представницької влади: *монографія. Вищий навч. закл. Укоопспілки «Полтав. ун-т економіки і торгівлі»*. Полтава: ПУЕТ, 2012. 342 с.
13. Гончаренко І. В. Ретроспектива формування територій регіонів України. *Регіональна економіка*. 2008. № 3. С. 204 - 209.
14. Горащенко О. М. Глава держави та місцеве самоврядування в Україні: конституційно-правові засади взаємодії. Одеса: Фенікс, 2017. 180 с.
15. Гришова І.Ю. Вплив інституціональної структури на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2013. № 2 (7). С.47-52.
16. Державне управління: *Словник-довідник*. К.: Вид-во УАДУ, 2002. 228с.
17. Делія Ю. Місцеве самоврядування як право територіальної громади. *Право України*. 2005. №5. С.45-48
18. Державне управління та менеджмент: *Навчальний посібник у таблицях і схемах*. Харків: Хар РІДУ НАДУ, 2002. 492с.
19. Єрмоленко В. М. Особливості формування категорії «сталий розвиток територій». URL: <http://elibrary.nubip.edu.ua/7490/1/10evm.pdf> (дата звернення 25.06.2024)
20. Залізко В. Д. Сутність поняття «територія»: визначення та основні функції URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_1/194-198.pdf (дата звернення 17.06.2024)
21. Закон про місцеве самоврядування в Україні. *Науково-практичний коментар*. К.: 1999. 397с.

22. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 р. / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015 №13. ст.90
23. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015 №13. ст.91
24. Зарубіжний досвід організації роботи місцевої влади: [монографія] / За заг. ред. П.В.Ворони. Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2009. 280 с.
25. Золотарьов В.Ф. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2003. 248 с.
26. Іванський, А. Й. Місцеве самоврядування та захист майнових прав територіальної громади : наук.-практ. вид. Одеса: Гельветика, 2019. 229 с.
27. Івашина Л.П. Довіра до влади як головна умова суспільного розвитку держави. *Матеріали VII Всеукраїнської міжвузівської конференції студентів та молодих учених «Становлення державного адміністрування в Україні» 22 квітня 2016р. м. Дніпро. С. 106-108.*
28. Ільїна М. Теоретико-методологічні засади визначення поняття «сільські території» для потреб рекреаційної сфери URL: http://sophus.at.ua/publ/2014_05_22_23_kampodilsk/sekcija_1_2014_05 (дата звернення 18.06.2024)
29. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): *Монографія. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2002. 396с.*
30. Конституція України. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: Законодавство України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user> (дата звернення 12.02.2025)
31. Коротич О.Б. Державне управління регіональним розвитком України: Монографія. Харків: Видавництво Хар РІДУ НАДУ «Магістр», 2006. 220с.
32. Кравченко, В. В. Місцеве самоврядування в системі публічного управління: навч. посіб. у схемах. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. Дніпро: Грані, 2018. 145 с.

33. Лисенко Л. До визначення поняття «територія». Актуальні проблеми державного управління: збірник наук. праць ОРІДУ НАДУ. 2009. № 2 (38). С. 12-15.
34. Лихачов С. В. Щодо функцій органів місцевого самоврядування в Україні. Форум права. 2010. № 2. С. 272–276 URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10lcvcvu.pdf> (дата звернення 04.02.2025)
35. Лісовий А. В. Державне регулювання розвитку сільських територій: монографія. К.: 2007. 400 с.
36. Малік М. Й. До питання сталого розвитку територій. Економіка АПК. 2008. № 5. С. 51-58.
37. Малиновський В.Я. Державне управління: *Навчальний посібник* / Вид.2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576с.
38. Мамонова В. Методологія управління територіальним розвитком: монографія Х.: Вид-во ХарРІДУ «Магістр», 2006. 196 с.
39. Місцеве самоврядування: світовий та український досвід: *Посібник*. К.: Заповіт, 2020. 189 с.
40. Нижник Н.Р. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація. *Вісник Української Академії державного управління при Президентові України*. 2007. С.5-8
41. Нижник Н.Р. Об'єкт державного управління. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади: *навч. посіб.* / за заг. ред. Н.Р. Нижник, В.М. Олуйка. Львів: Вид-во Нац. Ун-ту «Львівська політехніка», 2002. С. 254-261.
42. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. Л.: Літопис, 2002. 196 с.
43. Покатаєв П.С. Організаційно-економічні аспекти сучасного стану місцевого самоврядування в Україні. *Інвестиції: практика і досвід*. 2014. №11. С.116-120

44. Проблеми трансформації територіальної організації влади. *Збірник матеріалів та документів* / Науковий редактор М.Пухтинський. К.: Атіка, 2005. 852 с.
45. Розвиток територій України: науково-аналітична доповідь. НАН України. Інститут регіональних досліджень; наук. ред. В.В.Борщевський. Львів, 2011. 60с.
46. Саблук П. Т. Розвиток територій – запорука відродження аграрної України. *Вісник аграрної науки*. 2006. № 5. С. 21 - 23.
47. Сайт Лебединської міської ради <https://lebedynrada.gov.ua/>
48. Серьогін С.М. Теоретичні засади та основні напрями реформування місцевого самоврядування й децентралізації влади в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2015. №4. С.111-120
49. Словник української мови: в 11 томах. – Том 10, 1979. – с.86.
50. Слозанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія. Тернопіль: ТНПУ імені В.Гнатюка, 2018.382 с.
51. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. К.: Вікар, 2003. 262с.
52. Структурно-функціональне забезпечення діяльності територіальних органів влади. За заг. ред. Н.М. Мельтюхової. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. 244 с.
53. Сухонос, В. В. Механізм держави і місцеве самоврядування: дихотомія антиномії і симбіозу в конституційно-правовій парадигмі. Сумський державний університет. Суми: Університетська книга, 2018. 286 с.
54. Територіальне управління: проблеми, рішення, перспективи: Моногр. За заг. ред. В.В. Корженка. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2004. 216 с.
55. Тимофєєв С.П. Перспективні напрями використання закордонного досвіду розбудови місцевого самоврядування в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. №7. С.120-123

56. Трачук П.А. Децентралізація та проблеми адміністративного самоврядування. Держава і право. Збірник наукових праць. 2010. №48. С.156 - 162
57. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки. Економіка АПК. 2005. №3. С. 3-10.
58. Хорт І. Методологічні проблеми дослідження функцій місцевого самоврядування. Віче. 2015. №12. С.27
59. Хуснутдінов О. Місцеве самоврядування: історія та сучасність. Зовнішні справи. 2010. №3-4. С.12-15. №5-6. С.32-36
60. Шумило І.І. Особливості управління розвитком територій в сучасних умовах господарювання. *Збірник наукових праць студентів, магістрантів та молодих дослідників «Сучасна наука: погляд молодих»*. Частина 3, Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2024. С. 104-106.
61. Шумило І.І. Вплив функцій органів місцевого самоврядування на управління територіальним розвитком: *збірник наукових праць студентів, магістрантів та молодих дослідників «Сучасна наука: погляд молодих»*. Частина 1, Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2025. С. 96-98.

Додаток 1

**Структура
та загальна чисельність виконавчих органів Лебединської міської ради
станом на 01.01.2025**

Назва виконавчого органу		Кількість штатних одиниць
I. Керівництво, управління та відділи виконавчого комітету Лебединської міської ради		
1.	Міський голова	1
2.	Перший заступник міського голови	1
3.	Секретар ради	1
4.	Керуючий справами виконавчого комітету	1
5.	Староста	22
6.	Діловод	22
7.	Відділ організаційної та кадрової роботи	3
	у тому числі начальник відділу	1
	головний спеціаліст	1
	оператор комп'ютерного набору	1
8.	Загальний відділ	34
	у тому числі начальник відділу	1
	головний спеціаліст	4
	спеціаліст II категорії	1
	завідувач господарством	1
	водій	1
	прибиральник службових приміщень	2
	підсобний робітник	1
	опалювач	23
9.	Відділ контролю	1
	у тому числі начальник відділу	1
10.	Відділ бухгалтерського обліку	4
	у тому числі начальник відділу – головний бухгалтер	1
	головний спеціаліст	3
11.	Служба у справах дітей	4
	у тому числі начальник служби	1
	головний спеціаліст	2
	провідний спеціаліст	1
12.	Архівний відділ	2
	у тому числі начальник відділу	1
	головний спеціаліст	1
13.	Відділ мобілізаційної, оборонної роботи та з питань надзвичайних ситуацій	2
	у тому числі начальник відділу	1
	головний спеціаліст	1
14.	Юридичний відділ	3
	у тому числі начальник відділу	1
	головний спеціаліст	2
15.	Управління економічного розвитку і торгівлі	7

Назва виконавчого органу		Кількість штатних одиниць
	у тому числі начальник управління	1
	1) відділ аналізу і прогнозування	3
	у тому числі начальник відділу	1
	головний спеціаліст	2
	2) відділ комунального майна і приватизації	2
	у тому числі начальник відділу	1
	головний спеціаліст	1
	3) відділ торгівлі, побутового обслуговування та з питань захисту прав споживачів	1
	у тому числі начальник відділу	1
16.	Відділ з питань внутрішньої політики та цифровізації	3
	у тому числі начальник відділу	1
	головний спеціаліст	2
17.	Відділ ведення Державного реєстру виборців	2
	у тому числі начальник відділу	1
	головний спеціаліст	1
18.	Управління «Центр надання адміністративних послуг»	15
	у тому числі начальник управління	1
	1) відділ адміністративних послуг	8
	у тому числі начальник відділу	1
	адміністратор	5
	головний спеціаліст	2
	2) відділ державної реєстрації	6
	у тому числі начальник відділу	1
	державний реєстратор	5
19.	Відділ земельних відносин	5
	у тому числі начальник відділу	1
	головний спеціаліст	4
	Всього:	133
II. Самостійні управління та відділи		
1.	Управління освіти, молоді та спорту виконавчого комітету Лебединської міської ради	11
2.	Відділ культури і туризму виконавчого комітету Лебединської міської ради	4
3.	Управління праці та соціального захисту населення виконкому Лебединської міської ради	34
4.	Управління житлово-комунального господарства Лебединської міської ради	10
5.	Фінансове управління Лебединської міської ради	11,5
	Всього:	70,5
	Разом у виконавчих органах:	203,5